

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Knihovna, knihovnické služby a autorský zákon a jeho
úloha jako nástroje šíření informací
Kamila Čalfová**

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická
Katedra filozofie
Studijní program Humanitní studia
Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce
Knihovna, knihovnické služby a autorský zákon a jeho
úloha jako nástroje šíření informací
Kamila Čalfová

Vedoucí práce:

PhDr. Miroslava Faitová
Ředitelka Univerzitní knihovny

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červen 2012

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	6
HISTORIE KNIHOVEN	8
MEZOPOTÁMIE	8
EGYPT	8
ŘECKO.....	9
ŘÍM.....	9
STŘEDOVĚK	9
HISTORIE KNIHOVNÍHO ZÁKONA	11
KNIHOVNICKÉ SLUŽBY	12
Základní služby knihoven.....	13
HISTORIE AUTORSKÉHO ZÁKONA	15
SMLOUVY A ÚMLUVY	17
WIPO – světová organizace duševního vlastnictví	17
BERNSKÁ ÚMLUVA	17
TRIPS	17
ŘÍMSKÁ ÚMLUVA	18
LICENCE	18
LICENCE CREATIVE COMMONS	19
OPEN ACCESS.....	20
KNIHOVNÍ LICENCE	21
DIGITÁLNÍ KNIHOVNY	24
Kramerius	24
Manuscriptorium	25
Webarchiv.....	25
Digitální knihovna map	25
Bibliotheca Economica.....	25
Digitalizovaný archiv časopisů Ústavu pro českou literaturu AV ČR	25
Project Gutenberg	25
Google book search	26
Národní digitální knihovna.....	26
VIRTUÁLNÍ POLYTECHNICKÁ KNIHOVNA	26
KOLEKTIVNÍ SPRÁVCI PRÁV	28
DILIA	28
OSA	29
INTERGRAM	29
OOA-S – OCHRANNÁ ORGANIZACE AUTORSKÁ.....	30
GESTOR.....	30
OAZA.....	30
PRÁVA SOUVISEJÍCÍ S PRÁVEM AUTORSKÝM	31
PRÁVA VÝKONNÝCH UMĚLCŮ	31
PRÁVA VÝROBCŮ ZVUKOVÝCH A ZVUKOVĚ OBRAZOVÝCH ZÁZNAMŮ... 31	
PRÁVO ROZHLASOVÉHO A TELEVIZNÍHO VYSÍLATELE K JEHO VYSÍLÁNÍ31	

PRÁVO NAKLADATELE NA ODMĚNU V SOUVISLOSTI SE ZHOTOVENÍM ROZMNOŽENINY PRO OSOBNÍ POTŘEBU JÍM VYDANÉHO DÍLA	31
VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ AUTORSKÉHO PRÁVA	32
Majetková práva	32
AUTOR	33
DÍLO A JEHO VZNIK	34
Zvláštní autorská díla	35
VOLNÉ DÍLO	36
VOLNÉ UŽITÍ DÍLA	36
STUDIJNÍ A VĚDECKÁ KNIHOVNA PLZEŇSKÉHO KRAJE	38
Služby poskytované SVK PK	39
Uživatelé SVK PK	41
SVK PK a dodržování autorského práva	42
JINÉ PROBLÉMY AUTORSKÉHO PRÁVA V PRAXI	44
Problémy Google Books v USA a Francii	44
KLADY A ZÁPORY AUTORSKÉHO PRÁVA	46
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	50
MONOGRAFIE	50
LEGISLATIVA	50
ČLÁNKY V ČASOPISECH A SBORNÍCÍCH	51
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	51
OSTATNÍ ZDROJE	52
RESUME	53

ÚVOD

Cílem práce je charakterizovat a přiblížit autorský a knihovní zákon a jejich vzájemné vztahy v knihovně. Pro účely práce si autorka zvolila Studijní a vědeckou knihovnu Plzeňského kraje (dále jen SVK PK). Na jejím příkladu budeme ilustrovat koexistenci obou zákonů a jejich aplikaci v praxi prostřednictvím absenčních a prezenčních služeb a meziknihovní výpůjční služby (MVS).

Jednotlivé zdroje jsou analyzovány, podrobeny kritice a porovnávány s jinými zdroji. Vytěžené informace jsou pak opětovně syntetizovány. Definice pojmů (knihovna, knihovnické služby), vyhledané z použitých zdrojů, budou vzájemně porovnávány a informace tříděny dle relevance. Jejich platnost bude prověřena praktickými zkušenostmi z konkrétní knihovny. Obecná tvrzení se budeme snažit dokreslit konkrétním příkladem z praxe tak, aby bylo zřejmé, v jakém významu se s pojmy pracuje.

Stejnou cestou, respektive stejným postupem, se budeme řídit v části věnované autorskému zákonu. Nejprve načrtneme obecné teze, které poté rozvedeme na konkrétním příkladu SVK PK. V závěru autorka provede syntézu zjištěných poznatků a revizi naplnění stanovených cílů.

Výsledkem bude existence bakalářské práce, která bude naplňovat níže zmíněné cíle, tj. stručně vysvětlí a definuje základní pojmy, s nimiž se bude pracovat, přinese souhrn dosud publikovaných informací k zvolenému tématu a představí SVK PK jako moderní organizaci, která reflektuje a dodržuje autorský zákon a s ním spojené právní předpisy a normy při poskytování absenčních a prezenčních služeb svým čtenářům a MVS čtenářům jiných knihoven i knihovnám samotným.

Práce si neklade za cíl dát jednoznačný výklad, jak aplikovat autorský zákon v knihovní praxi, spíše nastínit současné trendy a směr budoucího vývoje v této oblasti.

V úvodu budou vytčeny cíle, kterých chce autorka dosáhnout a načrtnuty metody, jež bude na cestě k cíli využívat. V další části práce definujeme pojmy, s nimiž budeme dále pracovat, např. knihovna, absenční a prezenční služby, MVS apod.

Definice knihovny se nalézají v Knihovním zákoně. SVK PK je knihovnou krajskou s fondem zaměřeným především na vědeckou a odbornou literaturu. Její poslání je jasně definováno zřizovací listinou. Přestože ve městě sídlí Západočeská univerzita se svojí

Univerzitní knihovnou, snaží se vědecká knihovna svým fondem doplňovat fond Univerzitní knihovny a nabízet odborné informace i z oborů, které nejsou na ZČU vyučovány. SVK PK plní také mnoho jiných funkcí, jakými jsou například koordinační, odborné, informační, vzdělávací, analytické, výzkumné, metodické a poradenské činnosti. Plní též regionální funkci.

Následuje popis a vysvětlení nejprve všech knihovnických služeb (mezi něž patří služby referenční, rešeršní, výpůjční, reprografické a bibliografické) a posléze toho, co se rozumí pod pojmem absenční a prezenční služby.

Stěžejní částí pak bude obecné pojednání o autorském zákonu. Nejdříve je třeba říci, co je autorské právo, kdo je to autor, autorské dílo, v jakém okamžiku dílo vzniká. Důležitou částí autorského zákona je pro knihovny tzv. knihovní licence, na jejímž základě mohou čtenářům bezplatně půjčovat literární díla.

Vlastním přínosem autorky bude konkrétní příklad respektování autorského zákona ze strany SVK PK při poskytování služeb čtenářům. Patří sem např. vybírání poplatků za každou půjčenou knihu, poplatky za kopie, Virtuální polytechnická knihovna aj.

Závěr práce přinese krátkou rekapitulaci shromážděných poznatků, hodnocení a bilanci dosažených výsledků. Cílem práce je definovat základní pojmy, jako jsou knihovna a knihovnické služby, přičemž bude kladen důraz zejména na služby absenční a prezenční. Abychom nemluvili v obecné rovině, přiblížíme si pojmy na konkrétním příkladu SVK PK.

Dalším dílčím cílem je charakterizovat autorský a knihovní zákon a stručně přiblížit historii jejich vývoje v českém i mezinárodním kontextu. S tím souvisí vysvětlení termínů autor, spoluautor a dílo a jejich chápání v prostředí veřejných knihoven.

Dále je třeba provést analýzu jednotlivých služeb poskytovaných veřejnými knihovnami v konfrontaci s požadavky autorského zákona, vysvětlit pojem knihovní licence a nastínit její fungování v praxi SVK PK.

Závěrečným úkolem práce je shrnutí nejzávažnějších okruhů problému v implementaci zákona do dnešní praxe knihoven a jeho přínosy a zápory pro uživatele.

HISTORIE KNIHOVEN

MEZOPOTÁMIE

Starověké knihovny sloužily buď pro přechovávání textů, anebo jako archivy vládců. Nejstarší nám známá knihovna je Knihovna krále Aššurbanipala, jež obsahovala na pět tisíc různých textů. Asyrský král Aššurbanipal nechal v Ninive postavit Královský palác, v němž shromáždil sbírku starých sumerských, akkadských a babylónských klínopisných tabulek a jiných nápisů. Fond se skládal z osobní knihovny krále Aššurbanipala a státního archivu. V knihovně byly nalezeny královské letopisy (anály), eposy, bajky a přísloví, věštby, korespondence s cizími panovníky, smlouvy, právní zápisy a seznamy vládců a hodnostářů. Tomuto vladaři vděčíme za to, že dnes známe mezopotamskou kulturu. „Nevíme, jak byly hliněné tabulky uchovávány. Nelze však pochybovat o tom, že v této knihovně kdysi panoval jistý řád a že tento řád musel být zachycen nějakým seznamem, protože některá díla obsahovala i více než 100 tabulek. Na každé tabulce je uveden název a pořadové číslo, tím se vytvářely celé série, celé knihy. To usnadňovalo jejich používání. Na všech větších tabulkách je také uvedeno jméno písaře a označení vlastnictví, jakési starověké exlibris nebo razítko. Aššurbanipalova knihovna byla po mnoho let budována plánovitě a vytrvale podle vůle svého majitele.“¹ Panovník měl na svém dvoře celý štáb písařů, které vysílal, aby opisovali staré knihy a přísně dbal na přesnost jejich opisování.

EGYPT

O existenci egyptských chrámových knihoven a knihoven, které byly součástí "domů života" máme jen dílčí nepřímé důkazy, protože tento národ jako psací látku používal papyrus, jež je velmi křehký a při změně prostředí se velmi rychle rozpadá. Dnes se má za to, že knihovny byly součástí tzv. domů života, což byla zařízení, v nichž se knihy tvořily, opisovaly. Zbytky takového domu života byly objeveny při odkrývání Achetatonu, sídelního města panovníka Amenhotepa (Achnatona).

¹ CEJPEK, Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2002, s. 23. ISBN 80-246-0323-3.

ŘECKO

Přímých nálezů řeckých knihoven je velmi málo. Na několika místech byly sice objeveny pozůstatky budov knihoven z helénistické doby a z období římského státu, ale jejich knižní fondy byly až na vzácné výjimky v období rozpadu a zániku antické společnosti zničeny nebo v lepším případě rozptýleny. Řekové své knihy vyváželi, což vytvořilo podmínky pro vznik soukromých knihoven. Zpočátku byly shromažďovány pouze v domech nejvzdělanějších lidí. S jistotou víme o Aristotelově knihovně, která patřila v pol. 4. st. p. K. k nejvýznamnějším knižním sbírkám své doby. Nejznámější knihovnou je Alexandrijská knihovna, která vznikla poč. 3. st. př. K. Knihovna, kterou zřídil Ptolemaios II., byla součástí Múseionu a obsahovala díky podpoře dynastie Ptolemaiovců na několik statisíců papyrových svitků. Fondy Alexandrijské knihovny obsahovaly v podstatě veškerou řecky psanou literaturu. Podle některých zpráv dosáhly fondy této knihovny v době vlády Caesara až 700.000 svitků. Druhou největší knihovnou helénistické doby se stala knihovna v Pergamonu v Malé Asii.

ŘÍM

V 1. st. př. K. Asinius Pollio nechává vybudovat první římskou veřejnou knihovnu v chrámu Svobody na Aventinském pahorku. V roce 33 př. K. na něho navazuje císař Augustus a buduje na Palatinu spolu s velkolepým palácem novou veřejnou knihovnu. Knihovna měla latinské a řecké oddělení a sál pro 600 osob. Byla zničena požárem v roce 363 p. K. Augustus otevřel ve středu Říma, na Martově poli, ještě jednu knihovnu, nazvanou Octavianskou. Veřejné knihovny zakládali i další římscí vládci jako byli Tiberius, Vespasianus aj. Nejznámější římskou knihovnou, která přežila jiné, byla knihovna založená císařem Traianem a nazývala se Ulpia. Knihovny byly zvenčí i zevnitř zdobeny sochami a bustami nejvýznamnějších vědců, spisovatelů nebo těch bohů, kteří podle představ antických lidí měli vztah k vědě, literatuře a umění. Knihovny byly ničeny častými požáry, válkami a přírodními katastrofami.

STŘEDOVĚK

Knihovny v době středověku mohou vznikat pouze v rámci církve – tzv. klášterní knihovny. První klášterní knihovnu založil v klášteře Vivarium v Kalábrii 540 p. K. Cassiodorus, základem byla jeho soukromá sbírka. Jeho názory na vzdělání a úlohu knihoven měly vliv na zakládání dalších, ustanovil mnišským řádům povinnost

shromažďovat a opisovat rukopisy, což mělo za následek počátek zakládání klášterních knihoven. Kromě klášterních knihoven existovaly ještě knihovny kostelní, které měly jen malý fond potřebný k vedení bohoslužeb a jiných obřadů. Ve vrcholném středověku se společenskými změnami vznikají také knihovny školní – univerzitní. Nejznámější je knihovna Sorbonnské univerzity z roku 1253. Jsou dochovány i její katalogy, které jsou pro dějiny knihovnictví obzvláště cenné. Knihovna byla uspořádána do dvou oddělení. Libraria magna sloužila prezenčnímu půjčování a knihy byly upevněny k pultům (libri catenati). Libraria parva umožňovala půjčování mimo knihovnu. Dále se rozvíjejí knihovny panovnické. Tyto knihovny byly soukromé. První veřejnou knihovnou je florentská Marciana. Od této chvíle se pro knihovny začínají stavět samostatné budovy a sály.²

² CEJPEK, Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. dopl. vyd. Praha : Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0323-3.

HISTORIE KNIHOVNÍHO ZÁKONA

První knihovní zákon byl přijat v roce 1919 a jednalo se o zákon č. 430/1919 Sb., o veřejných knihovnách obecních. Zákon zavedl povinnost zřizovat veřejné knihovny ve všech politických obcích a také povinnost zakládat samostatné menšinové knihovny nebo zvláštní menšinová oddělení. Díky tomuto zákonu byla u nás jedna z nejhustějších knihovních sítí.

V roce 1959 je přijat zákon č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon) nahradil zákon z roku 1919. Knihovny jsou chápány jako důležitý a masový propagátor socialistické výchovy. Základem jednotné soustavy knihoven jsou lidové knihovny. Ústřední knihovnou je Státní knihovna Československé republiky.

V roce 2001 je přijat třetí knihovní zákon č.257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). Zákon upravuje systém knihoven poskytujících veřejné knihovnické a informační služby, podmínky jejich poskytování, definuje pojem knihovna, upravuje postupy při vyřazování knihovních dokumentů, stanovuje povinnosti při ochraně knihovního fondu aj.

KNIOHVNNA

Knihovnou se rozumí kulturní, vzdělávací a informační instituce, která shromažďuje, zpracovává a uchovává sbírku dokumentů, již pak zpřístupňuje uživatelům.

Rudolf Vlasák³ ve své knize Světový informační průmysl uvádí následující definici: „Veřejnou knihovnu dnes svět chápe jako specifický typ informační instituce sloužící občanské veřejnosti bez jakýchkoli omezení (věk, rasa, politické přesvědčení, náboženství, národnost, profese, sociální statut atd.) v přístupu k publikovaným dokumentům všeho druhu, včetně umělecký děl, na všech typech médií, včetně elektronických – neboli k univerzálnímu knihovnímu fondu.“⁴

Z legislativy je pro knihovny nejdůležitější zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), který upravuje systém knihoven poskytujících veřejné knihovnické a informační služby a podmínky jejich provozování.⁵

Podmínkou existence knihovny je její zapsání do evidence knihoven na Ministerstvu kultury České republiky (dále jen MK ČR). Systém knihoven tvoří Národní knihovna České republiky, Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, Moravská zemská knihovna v Brně, zřízené MK ČR. Dále jsou to krajské knihovny zřizované příslušným orgánem kraje, základní knihovny zřizované příslušným orgánem obce a specializované knihovny.

KNIOHVNICKÉ SLUŽBY

Podle paragrafu 4 zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon) se pod pojmem veřejné knihovnické a informační služby rozumí:

- zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovního fondu knihovny nebo prostřednictvím meziknihovních služeb z knihovního fondu jiné knihovny,

³ Zástupce ředitele Ústavu informačních studií a knihovnictví, autor mnoha článků, několika knih.

⁴ VLASÁK, Rudolf. *Světový informační průmysl*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1999, s. 232. ISBN 80-7184-840-9.

⁵ ČESKO. Zákon č. 257 ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2001, částka 98, s. 5683-5688. ISSN 1211-1244. Dostupný také v digitální formě z:

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2001/sb098-01.pdf>

- poskytování ústních bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší,
- zprostředkování informací z vnějších informačních zdrojů, zejména informací ze státní správy a samosprávy,
- v umožnění přístupu k informacím na internetu, ke kterým má knihovna bezplatný přístup.⁶

Knihovny, ať už to jsou knihovny veřejné nebo vědecké, poskytují různé druhy služeb, jejichž cílem je poskytnout uživateli konkrétní dokument nebo informaci. Tyto služby by měly být přístupné všem bez ohledu na věk, pohlaví, jazyk, ekonomické postavení, dosažené vzdělání, národnost, rasu. Všechny služby jsou přístupné registrovaným uživatelům. Neregistrovaný uživatel získá většinou pouze informace, k dokumentům nemá buď žádný, nebo pouze omezený přístup. Každá knihovna má svůj vlastní knihovní řád, ve kterém jsou uvedeny poskytované služby, podmínky a pravidla využívání knihovny, jež je uživatel povinen dodržovat.

Základní služby knihoven

Základní služba knihovny spočívá v půjčování a přijímání vrácených knihovních jednotek, v prolongaci, rezervování, upomínání, evidenci a rozboru výpůjček, tj. ve službách výpůjčních. Mezi výpůjční služby řadíme služby absenční, služby prezenční, meziknihovní výpůjční službu, mezinárodní meziknihovní výpůjční službu. Předpokladem využívání výpůjčních služeb je registrace a získání čtenářského průkazu. Registrace je smlouva mezi uživatelem a knihovnou a je uzavřena na základě ověření osobních identifikačních dokladů a je časově omezena. Při registraci je čtenáři poskytnut knihovní řád, ve kterém jsou uvedeny jeho práva a povinnosti, ale také práva a povinnosti knihovny. Svým podpisem čtenář stvrzuje, že se s knihovním řádem seznámil a že bude knihovnu využívat v souladu s ním. Výběr dokumentu k půjčení provádí čtenář pomocí dostupných katalogů konkrétní knihovny. Rozdělení výpůjčních služeb:

- Výpůjční služby absenční – uživatel si odnese dokument z fondu knihovny pro domácí studium.

⁶ ČESKO. Zákon č. 257 ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2001, částka 98, s. 5683-5688. ISSN 1211-1244. Dostupný také v digitální formě z:

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2001/sb098-01.pdf>

- Výpůjční služby prezenční – prezenční výpůjčkou se rozumí taková výpůjčka, kdy knihy (CD, DVD, hudebniny, mapy aj.) nesmí fyzicky opustit budovu knihovny. Výpůjčka je realizována pouze ke studiu v různých studovnách či v čítárně.
- Meziknihovní služby – získání dokumentu nebo jeho kopie z fondu jiné knihovny. MVS je knihovna povinna poskytovat bezplatně, může ale po svém uživateli žádat úhradu vynaložených nákladů, např. poštovné. „Pokud v knihovním fondu knihovny není knihovní dokument, jehož zpřístupnění si její uživatel vyžádal, má provozovatel této knihovny (dále jen "žádající knihovna") povinnost v rámci meziknihovních služeb požádat provozovatele jiné knihovny o zprostředkování tohoto knihovního dokumentu, popřípadě o poskytnutí informace o něm (dále jen "dožádaná knihovna"). Dožádaná knihovna je povinna žádající knihovně pro jejího uživatele knihovní dokument ze svého knihovního fondu zprostředkovat tak, že požadovaný knihovní dokument žádající knihovně zapůjčí nebo jí poskytne jeho kopii, popřípadě jí poskytne informace, kde se požadovaný knihovní dokument nalézá.“⁷

Další ze základních služeb knihovny jsou bibliografické služby. Jsou to informační služby spočívající v poskytování bibliografických informací v podobě bibliografických záznamů a bibliografických soupisů (jednorázových i periodických). Nejdůležitější součástí bibliografických služeb jsou služby rešeršní. Rešeršní služby spočívají ve vyhledání dokumentů na konkrétní téma zadané uživatelem. Dále sem řadíme služby referenční, jejichž hlavním cílem je poskytování informací o informačních zdrojích.

Poslední skupinu základních služeb knihovny tvoří reprografické služby, tj. pořizování tištěných a elektronických kopií dokumentů nebo jejich částí.

⁷ ČESKO. Zákon č. 121 ze dne 7. dubna 2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2000 částka 36, s. 1658-1685. ISSN 1211-1244. Dostupný také v digitální formě z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2000/sb036-00.pdf>.

HISTORIE AUTORSKÉHO ZÁKONA

Ve starověku ani v novověku neexistovaly žádné právní úpravy na ochranu autorských práv. „Jejich příjem z vytvoření knihy se realizoval prodejem jejího hmotného vyhotovení, na něž bylo úzce dané dílo – nehmotný statek – vázáno.“⁸ Autor dostal pouze tzv. honorář, což byl dar od bohaté osoby, jinak neměl žádné právo na odměnu za vytvoření díla. Až teprve s vynálezem knihtisku se začíná projevat a řešit rozdíl mezi nehmotným statkem (informací) a jeho hmotným nosičem. Ještě ale dlouhou dobu se ochrana autorových práv „uplatňovala jen v rámci privilegia – monopolního práva na výrobu a šíření kopií knihy vzniklého rozhodnutím panovníka či místního šlechtice.“⁹

Nejstarší, zákonem upravená ochrana knih vznikla v Anglii v 16. st. za panování Jindřicha VIII. Tudora. Jindřich VIII. kvůli svým sporům s římskokatolickou církví zřídil tzv. spolek knihkupců, u kterého se musela každá kniha registrovat. Tímto si vlastně zajistil dohled nad všemi v Anglii vydávanými knihami, protože bez registrace nebyla distribuce knihy vůbec povolena. Dalo by se říci, že šlo vlastně o jakousi cenzuru, kdy tiskaři „platili autorům jen za poskytnutí rukopisu jako podkladu.“¹⁰ Takové nedůstojné prostředí nemohlo vést k ničemu jinému, než že ceny knih byly velmi vysoké a k tomu, že bylo téměř nemožné vydat knihu potencionálním nakladatelem. Annin zákon z roku 1709 je poté nejstarším autorským zákonem, který sice stále ještě ponechával systém registrace, ale už nikoliv kvůli cenzuře, ale kvůli objektivnímu záznamu o prvenství „ohledně práva na pořizování kopií, šíření knihy (Copyright). Právo na autorství měl autor již dříve podle soudních precedentů v rámci tzv. Common Law, bylo však méně významné než na praktické otázky využití orientované právo na kopírování. V Anglii byl systém registrací zrušen počátkem 20. st., USA (kde původně platily zásady práva koloniální mocnosti Anglie) se zachoval až do konce r. 1988, kdy USA vstoupily do Revidované úmluvy bernské z r. 1886. Nyní již v USA není registrace podmínkou ochrany díla, ale je přesto u publikovaných děl vytvořených v USA předepsána včetně uložení 1-2 výtisků u Copyright Office. Nebude-li provedena, bude dílo sice chráněno, ale vydavatel by mohl být stížen pokutou. Registrace (deponované kopie díla) má ovšem stále značný význam

⁸ BOHÁČEK, Martin. Autorské právo a knihovny. *Národní knihovna*. 1997, roč. 8, č. 4, s. 157-180, zde s. 160. ISSN 0862-7487.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž.

v USA ve sporech jako důkaz před soudem. V kontinentální Evropě byl systém privilegií zrušen ve Francii v 90. letech 18. st. revolučními dekrety o autorském právu. V první polovině 19. st. pak zde byly vydány autorské zákony, které vycházely z opačného principu než anglické právo – z ochrany autora a jeho osobních práv jako základu, na němž teprve byla položena práva ekonomické povahy (na využití a na odměnu).“¹¹

Počátky historie autorského zákona na našem území se začínají psát již v první polovině 19. st., kdy roku 1846 je poprvé autorské právo upraveno rakouským císařským patentem. „Za první systematický předpis v oblasti autorského práva můžeme pokládat Zákon o právu původcovském z roku 1895, který ještě v rakousko-uherské monarchii podepsal František Josef I. Tento zákon již poměrně obsáhle pojednává práva původců, tzn. i autorů, a rýsuje se v něm dnešní konstrukce autorského zákona.“¹²V nově vytvořené ČSR se autorské právo buduje pod vlivem francouzského autorského práva a v roce 1926 je vydán zákon o právu původském. Tento zákon zavedl registraci těch děl, u nichž nebylo uvedeno pravé jméno autora. Dalším důležitým rokem je rok 1953, kdy vchází v platnost třetí autorský zákon. Netrvá dlouho a v roce 1965 vychází zákon další, již čtvrtý v pořadí. Důvodem častého vzniku nového autorského zákona byly změny v politickém smýšlení, v občanském zákoníku a také návaznost na Ústavu ČSSR z roku 1960. Poté byl zákon ještě mnohokrát upravován a novelizován. Nyní platí zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů. Ani tato úprava však díky rychle se vyvíjejícímu digitálnímu světu nebyla konečná, a proto i tento zákon prochází častými novelizacemi, naposledy je to zákon č. 216/2006 Sb.

¹¹ BOHÁČEK, Martin. Autorské právo a knihovny. *Národní knihovna*. 1997, roč. 8, č. 4, s. 157-180, zde s. 160. ISSN 0862-7487.

¹² SRSTKA, Jiří, TICHÝ, A. Zdeněk. Nové technologie můžou podlomit základy autorského práva. *Knihovna plus* [online]. 2006, č. 1 [cit. 2012-05-14]. ISSN 1801-5948. Dostupný z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus61/srstka2.htm>.

SMLOUVY A ÚMLUVY

Zákon není zákonem jen sám o sobě, ale je vázán na spoustu jiných mezinárodních úmluv a smluv, na jejichž základě je koncipován. Patří sem WIPO, Bernská úmluva, TRIPs, Římská úmluva. Dále jsou nutné k půjčování ještě zákonné licence, tj. knihovní licence, licence Creative Commons, Open Access.

Autorské právo se řídí principem teritoriality a proto neexistuje žádný zákon s univerzální platností, ale vždy se autorská ochrana poskytuje v každém státě zvlášť.

WIPO – světová organizace duševního vlastnictví

Tato úmluva spadající pod agenturu OSN byla podepsána roku 1967 ve Stockholmu. Cílem organizace je „podporovat ochranu duševního vlastnictví v celém světě spoluprací mezi státy v účinné součinnosti s ostatními mezinárodními organizacemi“¹³ nejen v členských zemích, kterých je v současné době 184, ale i v těch ostatních. Členské státy se pravidelně setkávají na různých shromážděních, v komisích a pracovních skupinách. Organizace „odměňuje kreativitu, podporuje inovaci a přispívá k ekonomickému rozvoji a zároveň tak chrání veřejný zájem“.¹⁴

BERNSKÁ ÚMLUVA

Zabývá se ochranou literárních a uměleckých děl. Definiuje základní definice autorského práva, jakými jsou např. autor, autorské dílo, práva autora, majetková práva aj. Tato úmluva zajistila jednotný minimální základ pro ochranu práv ve všech zemích, které úmluvu podepsaly.

TRIPS

Dohoda, která se týká obchodních aspektů práv duševního vlastnictví. „V oblasti autorskopravní ochrany je zde zdůrazněn princip, že tato ochrana nebude poskytována myšlenkám, postupům, výrobním metodám nebo matematickým pojmům jako takovým,

¹³ Mezinárodní smlouvy spravované WIPO. *Úřad průmyslového vlastnictví* [online]. Praha : Úřad průmyslového vlastnictví, 2008 [cit. 2012-06-28]. Dostupné z: <http://www.upv.cz/cs/pravni-predpisy/mezinarodni/mezinarodni-smlouvy-spravovane-wipo.html>.

¹⁴ WIPO. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky : stálá mise České republiky při Úřadovně OSN a ostatních mezinárodních organizacích v Ženevě* [online]. Praha : Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2001- [cit. 2012-06-28]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/mission.geneva/cz/cinnost_stale_mise/wipo/index.html.

nýbrž jejich vyjádřením. Ve vztahu k jednotlivým předmětům právní ochrany průmyslového vlastnictví je možné konstatovat, že právní úprava v České republice odpovídá ve většině případů závazkům z Dohody TRIPS¹⁵.

ŘÍMSKÁ ÚMLUVA

Mezinárodní úmluva uzavřená v Římě 26. října 1961, závazná pro český stát od roku 1964. „Úmluva o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a televizních a rozhlasových organizací.“¹⁶

LICENCE

Základní podstatou licenčních smluv je umožnit využívání díla i někým jiným, než samotným autorem. Licenční smlouva je jediná možnost, jak toho lze dosáhnout, a to vzhledem k tomu, že jak osobnostní, tak majetková práva jsou v naší zemi nepřevoditelná. Licence dělíme na výhradní a nevýhradní. O výhradní licenci se jedná v případě, že je poskytnuta pouze jednomu subjektu a autor se zavazuje k neužívání svého díla. Oproti tomu licenci nevýhradní je možno poskytnout v jednom časovém úseku více subjektům a autor sám může dílo užívat. Licence se poskytuje buď jako úplatná, nebo bezúplatná. Při úplatné licenci musí být ve smlouvě stanovena výše odměny. Nabyvatel licence je omezen osobnostními právy autora. Proto nabyvatel nemůže „upravit či jinak měnit dílo, jeho název nebo označení autora, ledaže bylo sjednáno jinak, nebo jde-li o takovou úpravu či jinou změnu díla nebo jeho názvu, u které lze spravedlivě očekávat, že by k ní autor vzhledem k okolnostem užití svolil; ani v takovém případě nabyvatel nesmí dílo nebo jeho název změnit, pokud si autor svolení vyhradil i pro tyto změny a nabyvateli je taková výhrada známa.“¹⁷ Licenční smlouva zaniká při odstoupení z důvodu nečinnosti nabyvatele nebo změny přesvědčení autora. Také dohodou nebo odstoupením dle podmínek uvedených ve smlouvě.

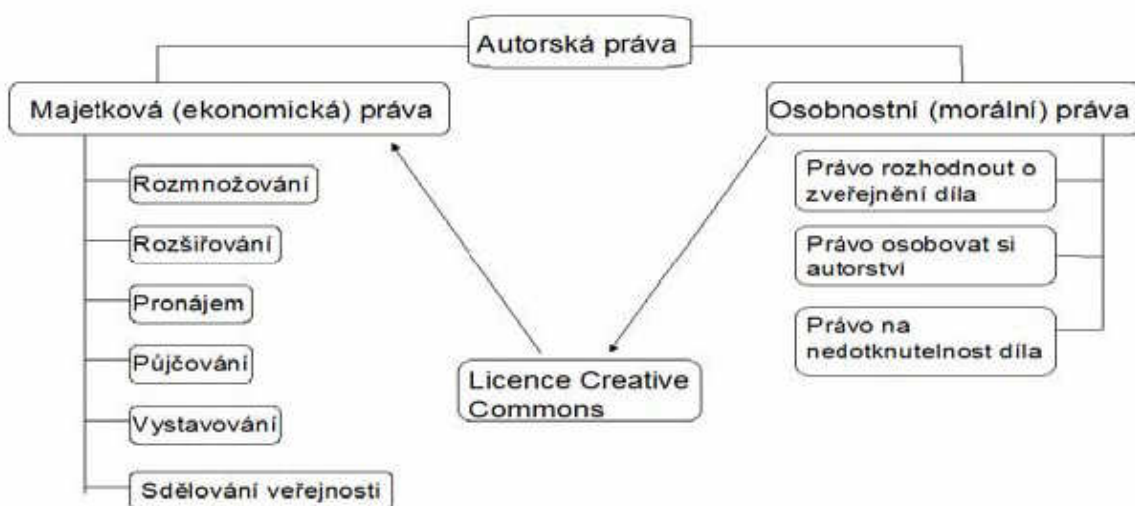
¹⁵ Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví The Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS). *Technický týdeník : slovník pojmů z oboru průmyslového vlastnictví* [online]. Praha: Technický týdeník, 2001- [cit. 2012-06-28]. Dostupné z: http://www.techtydenik.cz/slovník_prumyslove_vlastnictvi.php?hledej=trips&akce=Vyhledat.

¹⁶ JURMANOVÁ VOLEMANOVÁ, Věra. *Digitální knihovny z pohledu autorského práva*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2005, s. 8. ISBN 80-210-3646-X.

¹⁷ ČESKO. Zákon č. 121 ze dne 7. dubna 2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2000 částka 36, s. 1658-1685, § 51. ISSN 1211-1244. Dostupný také v digitální formě z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2000/sb036-00.pdf>.

LICENCE CREATIVE COMMONS

Licence Creative Commons (dále jen CC) pocházejí z roku 2002, jejich česká verze pak vstoupila v platnost v roce 2009. Není to licence jedna, nýbrž se jedná o soubor „předem připravených licenčních smluv“¹⁸. Vznikl jako reakce na prudký rozmach internetu a na pohyb autorských děl v jeho prostředí. Cílem je určit, kdy a za jakých podmínek se tato autorská díla mohou na internetu šířit a sdílet. Licenci můžeme využívat pouze u těch děl, u kterých ještě stále trvají majetková práva. Je nutné říci, že licence v žádném případě nezasahují a ani nijak nemění osobnostní práva autora. Na Obrázku 1 můžeme dobře vidět vztahy CC licencí k autorským právům.

Obrázek 1

„Z typologického hlediska lze CC licence chápat jako jednotlivé kombinace poskytnutých a vyhrazených práv autora k dílu, které tvoří konkrétní typ CC licence. Zjednodušeně lze tato práva zobrazit jako tzv. licenční prvky. Ke každému licenčnímu prvku je přiřazen konkrétní, mezinárodně srozumitelný grafický symbol.“¹⁹ Kombinací jednotlivých licenčních prvků vzniká šest různých typů CC licencí (viz Obrázek 2).²⁰

¹⁸ GRUBER, Lukáš. Knihovny a licence creative commons. In: *Knihovny současnosti 2009*. Brno : Sdružení knihoven ČR, 2009, s. 196. ISBN 978-80-86249-54-4.

¹⁹ Tamtéž, s. 197 - 198.

²⁰ Tamtéž, s. 199.

Označení licence	Licenční prvky		Název licence
	Práva	Povinnosti	
BY			Uveďte autora
BY-SA			Uveďte autora – Zachovejte licenci
BY-NC			Uveďte autora – Neužívejte dílo komerčně
BY-ND			Uveďte autora – Nezasahujte do díla
BY-NC-SA			Uveďte autora – Neužívejte dílo komerčně – Zachovejte licenci
BY-NC-ND			Uveďte autora – Neužívejte dílo komerčně – Nezasahujte do díla

Obrázek 2

Ačkoliv se od sebe jednotlivé licence liší, mají společné některé vlastnosti, mezi něž patří např. to, že při nakládání s dílem musí být uvedeny údaje o autorství, že zanikají při porušení licenčních podmínek nebo že jsou neodvolatelné. Tyto licence se liší ve způsobu zobrazení. Jeden typ zobrazení je tzv. zkrácený text, který slouží běžným uživatelům a jehož cílem je seznámit uživatele se základními podmínkami při nakládání s díly. Druhý typ je text v plném znění. Plný text licence je legislativně závazný dokument, jež v sobě zahrnuje i podmínky pro udělení licence, podmínky ukončení licence atd. Existuje mnoho různých portálů, kde je možno nalézt volně přístupné CC licence. Aktuální registr je k dispozici na webové stránce CC.²¹

OPEN ACCESS

„Pojmem open access (otevřený přístup) se označuje způsob zveřejňování a přístupu k odborným informacím, zejména k plným textům recenzovaných vědeckých článků. Jedná se o neomezený online přístup, který je pro uživatele zdarma a bez většiny copyrightových a licenčních omezení. Otevírá jim přístup k publikacím, jež jsou jinak

²¹ Content Directories. In: *Creative Commons* [online]. Mountain View (Kalifornie): Creative Commons, 2001- [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: http://wiki.creativecommons.org/Content_Curators.

tradičně zpřístupňovány jen za úplatu (formou předplatného, licence, pay-per-view apod.), zejména k časopiseckým článkům, publikovaným v recenzovaných časopisech.²² Cílem je umožnit uživatelům internetu nalézt, přečíst, stáhnout, vytisknout plné texty článků, a to bez jakýchkoliv poplatků. Přínosy otevřeného přístupu:

- rychlý a bezplatný přístup k informacím,
- vyhledatelnost pomocí internetových vyhledávačů a referenčních služeb,
- všechny výhody digitálních dokumentů,
- vyšší dostupnost výsledků vědeckého výzkumu,
- zvýšení informačního dopadu.²³

KNIHOVNÍ LICENCE

Knihovní licence je důležitou a nezbytnou součástí provozu knihovny, která nechce být v konfliktu s legislativou ošetřující autorská práva. Knihovní licenci je věnován § 37 autorského zákona:

„(1) Do práva autorského nezasahuje knihovna, archiv, muzeum, galerie, škola, vysoká škola a jiné nevýdělečné školské a vzdělávací zařízení,

- a) zhotoví-li rozmnoženinu díla, která neslouží k přímému nebo nepřímému hospodářskému nebo obchodnímu účelu, pro své archivní a konzervační potřeby,
- b) zhotoví-li rozmnoženinu díla, jehož rozmnoženina byla poškozena nebo ztracena, a o němž lze na základě rozumně vynaloženého úsilí zjistit, že není nabízeno k prodeji, nebo tiskovou rozmnoženinu malé části díla, jež byla poškozena nebo ztracena; takovou oprávněně zhotovenou rozmnoženinu může také podle odst. 2 půjčovat,
- c) zpřístupňuje-li dílo, včetně zhotovení jeho rozmnoženiny nezbytné pro takové zpřístupnění, které je součástí jeho sbírek a jehož užití není předmětem prodejních nebo licenčních podmínek, s výjimkou sdělování díla způsobem uvedeným v § 18 odst. 2, jednotlivcům ze strany veřejnosti prostřednictvím k tomu určených

²² Co je OA. In: *Ústřední knihovna ČVUT* [online]. Praha : České vysoké učení technické, © 2010 [cit. 2011-10-23]. Dostupné z: <http://knihovna.cvut.cz/veda/open-access/co-je-oa.html>.

²³ Pros and Cons of Open Access. In: *Informationsplatform Open Access* [online]. Berlín : Freie Universität Berlin, 2007- [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: http://open-access.net/de_en/general_information/pros_and_cons_of_open_access/.

technických zařízení umístěných v jeho objektech, a to výhradně pro účely výzkumu nebo soukromého studia takových osob, a zamezí-li takovým osobám zhotovit rozmnoženinu díla; ustanovení § 30a odst. 1 písm. c) a d) tím nejsou dotčena,

- d) půjčuje-li originály nebo rozmnoženiny obhájených diplomových, rigorózních, disertačních a habilitačních prací na místě samém, a to výhradně pro účely výzkumu nebo soukromého studia, pokud takové užití autor nevyhloučil.

(2) Do práva autorského nezasahuje osoba uvedená v odst. 1, půjčuje-li originály nebo rozmnoženiny vydaných děl, je-li zaplacená odměna, která přísluší autorům od osoby a ve výši stanovené v příloze k tomuto zákonu. Právo na odměnu autor nemá v případě půjčování zveřejněných děl podle tohoto odstavce na místě samém, nebo půjčují-li originály nebo rozmnoženiny vydaných děl školní knihovny a knihovny vysokých škol, Národní knihovna České republiky, Moravská zemská knihovna v Brně, Státní technická knihovna, Národní lékařská knihovna, Národní pedagogická knihovna Komenského, Knihovna Ústavu zemědělských a potravinářských informací, Knihovna Národního filmového archivu a Parlamentní knihovna České republiky.

(3) Ustanovení odst. 2 se nevztahuje na rozmnoženiny děl zaznamenaných na zvukové či zvukově obrazové záznamy, ledaže jde o půjčování na místě samém. Osoba uvedená v odst. 1 je povinna při takovém půjčování zamezit možnosti pořízení rozmnoženiny díla zaznamenaného na zvukovém či zvukově obrazovém záznamu.

(4) Do práva autorského nezasahuje osoba uvedená v odst. 1, která za účelem nabídky k půjčení a zpřístupnění obsahu svých sbírek užije rozmnoženinu díla či jeho části obsažené na obálce, případně včetně tematického obsahu díla v katalogu sbírek; tento katalog sbírek může také zpřístupňovat veřejnosti, zamezí-li zhotovení rozmnoženiny výtvarného díla, která by mohla být užita k přímému či nepřímému hospodářskému nebo obchodnímu účelu. Osoba uvedená v odst. 1 je vždy povinna v katalogu sbírek uvést jméno autora, je-li to možné a nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost.

(5) Osoba uvedená v odst. 1 je povinna, lze-li to na ní spravedlivě požadovat, předkládat příslušnému kolektivnímu správci na jeho žádost vždy souhrnně za kalendářní rok nejpozději do konce následujícího kalendářního měsíce informace o počtu

uskutečněných výpůjček a informace nezbytné pro rozúčtování odměn kolektivním správcem.“²⁴

Novela autorského zákona z roku 2006 (zák. č. 216/2006) nahrazuje bezúplatnou zákonnou licenci pro knihovnické půjčování originálů či rozmnoženin vydaných děl institutem tzv. Veřejné půjčovatelství licence“²⁵ Ta stanovuje povinnost členských států „zajistit odměňování autorů i v případě půjčování originálů či rozmnoženin děl veřejnými knihovnami či obdobnými institucemi“²⁶

Autorskou odměnu ale v tomto případě nehradí ten, kdo půjčuje, ale stát prostřednictvím Národní knihovny České republiky, a to jednou ročně. Odměna autorovi za každou výpůjčku činí 0,50 Kč. Celková odměna závisí na vykázaném počtu výpůjček veřejných knihoven a knihoven muzeí a galerií. „Od tohoto základu se odečítá cca 30 % za zapůjčování volných děl a za prezenční výpůjčky“, protože tyto výpůjčky nejsou ve statistikách zvlášť odděleny od výpůjček, za které odměna autorovi náleží. Při tomto propočtu činí roční odměna vyplácená autorům přibližně 25 milionů Kč. Odměny za jednu tiskovou rozmnoženinu díla jsou následující:

- černobílá kopie – 0,20 Kč,
- barevná kopie – 0,40 Kč.

²⁴ *Autorské právo; Průmyslová práva : podle stavu k 10. 10. 2011.* Ostrava : Sagit, 2011, s. 391. ISBN 978-80-7208-879-9.

²⁵ TELEČEK, Ivo, TŮMA, Pavel. *Autorský zákon : komentář.* Praha : C.H. Beck, 2007, s. 391. ISBN 978-80-7179-608-4.

²⁶ Tamtéž, s. 92.

²⁶ *Autorské právo; Průmyslová práva : podle stavu k 10. 10. 2011.* Ostrava : Sagit, 2011, s.391. ISBN 978-80-7208-879-9.

DIGITÁLNÍ KNIHOVNY

S nástupem a poté také s rychlým rozmachem počítačů nastává i nová éra v šíření dokumentů. Digitální knihovny nám nabízejí přístup buď k digitálním dokumentům (tzn., že tyto dokumenty nemají svou vlastní tištěnou podobu), nebo ke zdigitalizovaným dokumentům (dokument má svou tištěnou nebo jinou tradiční verzi, jež byla zdigitalizována). Nesporný přínos digitálních knihoven spočívá ve zpřístupnění pramenů, které by jinak zůstaly mnoha uživatelům skryty. Jedná se převážně o historické, ohrožené a unikátní dokumenty. Jsou to především vzácné tisky, staré výtisky novin, rukopisy apod. Kromě plného textu dokumentu lze zde zjistit i bibliografické údaje, jakými jsou např. autor, rok vydání, přesný název aj. Plné texty dokumentů mohou, ale nemusí být veřejně a bezplatně přístupné. Někdy je přístup k plnému textu vázán např. na smlouvu nebo předplatné. „Dokumenty, jež byly vydané po roce 1890 jsou v České republice chráněny autorskými právy, nesmějí se volně šířit, knihovny je proto ve svých digitálních knihovnách zpřístupňují pouze lokálně – ze svých počítačů. (Rok 1890 byl stanoven pro dokumenty, u kterých nejsou zjištěna biografická data všech původců díla. Pokud jsou životopisná data známa, je dle autorského zákona dílo tzv. volné (tj. bez autorských poplatků) po uplynutí 70 let od data úmrtí všech původců díla).“²⁷ Mezi nejznámější české digitální knihovny patří Kramerius, Manuscriptorium, Webarchiv, Digitální knihovna map, Bibliotheca Economica, Digitalizovaný archiv časopisů Ústavu pro českou literaturu AV ČR aj. Nejznámějšími zahraničními digitálními knihovnami jsou Project Gutenberg, Google Book Search aj.

KRAMERIUS

Obsahuje více než 8 milionů naskenovaných stran plných textů periodik a monografií. Dokumenty zde oskenované jsou nejen v češtině, ale i v němčině či ruštině. Nyní lze veřejně prohlížet pouze jednotlivá vydání periodik do roku 1890 a monografie vydané do roku 1880.

²⁷ Digitální knihovny. In: *Knihovny.cz* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, © 2008-2012 [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: <http://www.knihovny.cz/digitalni-knihovny>.

MANUSCRIPTORIUM

Nadnárodní digitální knihovna nabízející zdigitalizované plné texty významných rukopisů, starých tisků a map z různých zemí, např. Litvy, Slovenka, Polska, Maďarska, Turecka, Chorvatska a dalších.

WEBARCHIV

Digitální archiv českých webových zdrojů, které jsou zde shromažďovány za účelem jejich dlouhodobého uchování. Tento archiv je spravován Národní knihovnou, Moravskou zemskou knihovnou a Ústavem výpočetní techniky Masarykovy univerzity. Ve WebArchivu najdeme „digitální dokumenty volně dostupné prostřednictvím sítě Internet, publikace odborného, uměleckého a zpravodajsko-publicistického zaměření, periodika, monografie, konferenční příspěvky, výzkumné a jiné zprávy, akademické práce, textové a do jisté míry také obrazové a zvukové dokumenty existující pouze v digitální podobě.“²⁸

DIGITÁLNÍ KNIHOVNA MAP

digitalizovaný obsah 558 mapových listů pocházejících ze 17. – 19. st. z fondu Vědecké knihovny v Olomouci.

BIBLIOTHECA ECONOMICA

Zdigitalizovaná ekonomická literatura do roku 1948. Obsah knihovny vzniká v rámci výuky předmětu Zlatý fond českého ekonomického myšlení Vysoké školy ekonomické, kdy knihy jsou zpracovávány samotnými studenty. Všechny knihy, jež zde najdeme, pochází z Centra informačních a knihovnických služeb téže školy.

DIGITALIZOVANÝ ARCHIV ČASOPISŮ ÚSTAVU PRO ČESKOU LITERATURU AV ČR

Digitalizovaný archiv časopisů Ústavu pro českou literaturu AV ČR.

PROJECT GUTENBERG

Přes 33 000 tisíc zdigitalizovaných knih, u kterých již uplynula autorská práva.

²⁸ *WebArchiv* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2001- [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: <http://www.webarchiv.cz/>.

GOOGLE BOOK SEARCH

Knihy, u kterých již uplynula autorská práva nebo u kterých dal vydavatel svolení ke zveřejnění.

NÁRODNÍ DIGITÁLNÍ KNIHOVNA

Cílem Národní digitální knihovny, jež je provozována Národní knihovnou ČR a Moravskou zemskou knihovnou, je zdigitalizování a zpřístupnění národního knihovního bohatství. Tento projekt v sobě zahrnuje tři hlavní linie:

1. Digitalizace významné části bohemikální produkce 19.-21. st., tj. knih vydaných na území České republiky, napsaných v češtině nebo pojednávajících o Česku. Celkem do konce roku 2019 zdigitalizujeme více než 50 mil. stran, tedy přibližně 300 000 svazků.
2. Dlouhodobé uložení dokumentů ve spolehlivém digitálním úložišti. Úložiště poskytne prostor pro bezpečné umístění dosud digitalizovaných dokumentů i digitálních dokumentů vytvořených či získaných v rámci dalších projektů.
3. Zpřístupnění digitálních dokumentů. Pokud to autorské právo dovolí, bude zdigitalizovaný materiál zpřístupňován volně a zdarma.²⁹

Cílem NDK je přednostně zdigitalizovat dokumenty 19. a 20. st., nejžádanější publikace vydané po roce 1801, historické dokumenty vydané do roku 1801 aj.

VIRTUÁLNÍ POLYTECHNICKÁ KNIHOVNA

Virtuální polytechnická knihovna (dále jen VPK) je společným projektem převážně technicky zaměřených knihoven, jejichž cílem je zajistit uživateli co nejrychlejší dostupnost informačních zdrojů i ze vzdáleného místa. V současné době VPK ve svém souborném katalogu časopisů sjednocuje periodika z více než 50 českých knihoven, z toho 38 knihoven nabízí své fondy prostřednictvím VPK, ostatní pouze klasickou meziknihovní službou. „Souborný katalog VPK (dále jen SK VPK) poskytuje informace o dokumentech, které mohou knihovny zúčastněné ve VPK prostřednictvím VPK uživateli zpřístupnit formou document delivery. SK VPK tedy není plnotextovou databází dokumentů

²⁹ *Národní digitální knihovna* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, © 2001-2012. Dostupné z: <http://www.ndk.cz/narodni-dk>.

umožňující uživateli získat dokument na požádání.“³⁰ Kopie článků z VPK můžete obdržet buď klasickou cestou, tzn. jako tištěný text, nebo ji můžete obdržet elektronickou cestou ve formátu PDF. Uživatelem VPK se může stát fyzická i právnická osoba. Ke členství je nutno uzavřít a podepsat „Smlouvu o užívání adresáře, tzv. uživatelského konta, na zabezpečeném serveru NTK a o využívání služeb kooperačního systému Virtuální polytechnické knihovny“³¹ Na konto si uživatel nahraje určitý peněžitý obnos, ze kterého se pak strhávají částky za kopie (v případě fyzické osoby) a přibývají částky (v případě právnické osoby – knihovny, která nejen žádá kopie pro své uživatele, ale i poskytuje své fondy pro uživatele VPK). „Účelem uživatelského konta je autorskoprávní ochrana dokumentů, ochrana knihovny i uživatele.“³² Přístup na konto je možný pouze po zadání přihlašovacího hesla, které uživatel obdrží po podpisu smlouvy a jež nahrazuje z právního hlediska podpis uživatele. Přínos spočívá v rychlém vyřízení – do 72 hodin v případě zaslání tištěné kopie, do 24 hodin v případě elektronické kopie. Bohužel ceny elektronických kopií jsou vysoké a proto stále mnoho uživatelů volí prozatím raději klasickou formu tištěných kopií.

Pokud si uživatel objedná elektronickou kopii tištěného dokumentu, zaplatí za jednu stranu 6 Kč. Za článek z online databáze dodaný elektronicky se platí 2 Kč za stránku, pokud článek není delší než 7 stran, pokud má 8 a více stran, platí se jednotná cena 15 Kč.

³⁰ Knihovní řád Virtuální polytechnické knihovny. In: *Národní technická knihovna* [online]. Praha : Národní technická knihovna, © 2006-2012 [cit. 2012-02-18]. Dostupné z: <http://www.techlib.cz/cs/935-knihovni-rad/>.

³¹ Virtuální polytechnická knihovna. In: *Národní technická knihovna* [online]. Praha : Národní technická knihovna, © 2006-2012 [cit. 2012-02-18]. Dostupné z: <http://www.techlib.cz/cs/262-vpk>.

³² JURMANOVÁ VOLEMANOVÁ, Věra. *Digitální knihovny z pohledu autorského práva*. Brno : Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2005, s. 19. ISBN 80-210-3646-X.

KOLEKTIVNÍ SPRÁVCI PRÁV

Kolektivní správci práv jsou právnické osoby, které sdružují nositele práv, tedy autory, výkonné umělce a výrobce zvukových a zvukově obrazových záznamů. „Kolektivní správci vykonávají na základě oprávnění uděleného MK ČR kolektivní správu práv upravených autorským zákonem.

Kolektivní správci zastupují nositele práv při uzavírání licenčních smluv např. s provozovateli restaurací, provozoven služeb, s pořadateli hudebních produkcí a vybírají autorské odměny. Dále vybírají odměny z nenahraných nosičů a z přístrojů, které přísluší nositelům práv v souvislosti s rozmnožováním pro osobní či vlastní vnitřní potřebu, a dále odměnu při opětovém prodeji originálu uměleckého díla.

Odměny pak rozdělují jednotlivým nositelům práv podle rozúčtovacího řádu. Kolektivní správci zastupují na základě recipročních smluv se zahraničními partnerskými organizacemi také zahraniční nositele práv.“³³

Jednotliví kolektivní správci zastupují různé okruhy nositelů práv (např. spisovatele, skladatele, zpěváky, herce, výrobce zvukových a zvukově obrazových záznamů), kteří se společně podílejí na vzniku autorských děl, zvukových záznamů apod., a proto se nemůže stát, že bychom platili jeden poplatek několika různým správcům. Smyslem kolektivní správy je „kolektivní ochrana práv autorských a majetkových práv souvisejících s právem autorským a současně umožnění zpřístupňování předmětů těchto práv veřejnosti.“³⁴ V praxi to potom znamená to, že uživatel (např. fitness studio) nemusí o užití díla žádat konkrétního autora, ale stačí, pokud má uzavřenou hromadnou smlouvu s kolektivním správcem. Rozdělování odměn se potom řídí tzv. rozúčtovacím řádem, jenž je každý rok schvalován příslušným orgánem daného občanského sdružení.

DILIA

Divadelní, literární a audiovizuální agentura, která byla založena roku 1949. Jedná se o občanské sdružení autorů a dalších nositelů autorských práv. Hlavní náplní její činnosti je zajišťování ochrany autorských práv. „Základní činnosti DILIA se dělí na

³³ Časté dotazy. In: *Ministerstvo kultury České republiky* [online]. Praha : Ministerstvo kultury České republiky, © 2007 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/autorske-pravo/caste-dotazy-508/>.

³⁴ JURMANOVÁ VOLEMANOVÁ, Věra. *Digitální knihovny z pohledu autorského práva*. Brno : Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2005, s. 62. ISBN 80-210-3646-X.

kolektivní správu a agenturu. DILIA vykonává kolektivní správu autorských práv a práv souvisejících s právy autorskými v návaznosti na oprávnění udělené MK ČR a v souladu s příslušnými ustanoveními autorského zákona. Tuto činnost vykonává v oborech a oblastech vymezených rozhodnutím MK ČR o udělení výše zmíněného oprávnění, a to ve vztahu k tuzemským i zahraničním subjektům. V praxi tato činnost představuje např. uzavírání smluv o zastupování autorských práv při výkonu kolektivní správy; uzavírání hromadných smluv s provozovateli kabelových televizí, s televizními a rozhlasovými stanicemi, s dovozci a výrobci kopírovacích zařízení a s provozovateli kopírovacích služeb; uzavírání recipročních smluv se zahraničními ochrannými organizacemi a rozúčtování odměn a náhrad nositelům autorských práv.

DILIA dále vykonává agenturní činnost při které zprostředkovává uzavírání licenčních smluv na užití děl českých a zahraničních autorů. Zaměřuje se především na oblast divadla, literatury, médií a jiných druhů užití autorských děl. Jednotlivá oddělení DILIA vyvíjejí zároveň se zmíněnou činností také řadu dalších aktivit příslušných danému oboru agenturní činnosti – od agentáže přes vydávání divadelních textů, informační a konzultační činnost až po pronájem hudebních materiálů k českým i zahraničním hudebně-dramatickým dílům.³⁵

OSA

Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním. Tento svaz funguje již od roku 1919, kdy jedním ze zakládajících členů je populární skladatel Karel Hašler. V současné době toto sdružení zastupuje více než 6 500 domácích a více než 1 milion zahraničních nositelů autorských práv. Těmi jsou např. skladatelé, textaři, nakladatelé. OSA zastupuje pouze ty, kteří s ní uzavřou smlouvu o zastupování. „Uživatelům usnadňuje přístup k legálnímu užití hudby všech žánrů z celého světa.“³⁶

INTERGRAM

Intergram je sdružení zastupující výkonné umělce, tj. hudebníky, zpěváky, tanečnický atd., a výrobce zvukových a zvukově obrazových záznamů.

³⁵O nás. In: *Dilia* [online]. Praha : Dilia, 2005- [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://dilia.cz/o-nas>.

³⁶OSA : *ochranný svaz autorský* [online]. Praha : OSA – Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, o. s., c2010 [cit. 2011-04-24]. Dostupný z: <http://www.osa.cz/>.

OOA-S – OCHRANNÁ ORGANIZACE AUTORSKÁ

Sdružení autorů děl výtvarného umění, architektury a obrazové složky audiovizuálních děl zastupující autory výtvarných děl, tj. děl malířských, grafických, sochařských, fotografických a děl vyjádřených postupem obdobným fotografii, děl architektonických, včetně děl urbanistických, a dále výtvarné autory obrazové složky audiovizuálních děl, tj. kameramany, architektky, scénografy a ostatní výtvarníky audiovizuálních děl.

GESTOR

Gestor je správce, který zastupuje autory výtvarných děl při výkonu jejich práva na odměnu při opětném prodeji originálu díla uměleckého. Zastupuje v rámci kolektivní správy všechny autory a dědice. „Originálem díla uměleckého se pro tyto účely rozumí zejména originální obraz, kresba, malba, koláž, tapiserie, rytina, litografie či jiná grafika, socha, keramika, autorský šperk, fotografie nebo autorská rozmnoženina, která je podle zvyklostí považována za originál. Právo na odměnu pro autora se nevztahuje na díla architektonická, díla užitého umění a na rukopisy spisovatelů a skladatelů.“³⁷

OAZA

Ochranná asociace zvukařů zastupuje zvukaře – autory, tj. mistry zvuku. OAZA vykonává také kolektivní správu práva na provozování rozhlasového a televizního vysílání.

³⁷ *Gestor : ochranný svaz autorský* [online]. Praha : Gestor, © 2008 [cit. 2011-12-03]. Dostupné z: <http://www.gestor.cz/cs/>.

PRÁVA SOUVISEJÍCÍ S PRÁVEM AUTORSKÝM

PRÁVA VÝKONNÝCH UMĚLCŮ

Práva, jež se začala prosazovat v okamžiku, kdy se výkony umělců začali zachytávat na zvukové nosiče a lidé tak přestali ve velké míře navštěvovat divadla a koncerty. Menší návštěvnost vedla k menšímu příjmu umělců. „Umělecký výkon je podobně jako autorské dílo nehmotný a je výsledkem tvůrčí duševní nebo tělesné činnosti.“³⁸ Za umělce jsou považováni zpěváci, herci, hudebníci, dirigenti, tanečníci, sbormistři, divadelní režiséři či recitátoři. Práva umělců zastupuje kolektivní správce Integram.

PRÁVA VÝROBCŮ ZVUKOVÝCH A ZVUKOVĚ OBRAZOVÝCH ZÁZNAMŮ

Vznikla kvůli ochraně investic, jež byla nahrávacími studii vynaložena v souvislosti s pořízením nahrávky a její následné distribuce. Práva výrobců nejsou spjata s osobnostními právy, a protože jejich nositeli je fyzická nebo právnická osoba, která poprvé na svou odpovědnost pořídí záznam, lze tato práva smluvně převádět.

PRÁVO ROZHLASOVÉHO A TELEVIZNÍHO VYSÍLATELE K JEHO VYSÍLÁNÍ

Chráněno je tzv. vysílání, přičemž jde o činnost trvalou a cílovou skupinou vysílání je nejširší veřejnost. Vysílatelem může být fyzická i právnická osoba, přičemž ke svému vysílání má pouze majetková práva, která jsou převoditelná. Příjmy vysílatele pramení z udělení licence ke svému vysílání.

PRÁVO NAKLADATELE NA ODMĚNU V SOUVISLOSTI SE ZHOTOVENÍM ROZMNOŽENINY PRO OSOBNÍ POTŘEBU JÍM VYDANÉHO DÍLA

Právo nakladatele na náhradní odměnu, jež plyne z kopírovacích zařízení a z každé tiskové rozmnoženiny v kopírovacích centrech. Toto právo je spravováno sdružením DILIA.

³⁸ KOUKAL, Pavel. *Autorská práva a práva související v daňových souvislostech*. Olomouc : ANAG, 2011, s. 47. ISBN 978-80-7263-687-7.

VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ AUTORSKÉHO PRÁVA

Autorská práva se dělí na práva osobností a práva majetková. Práva osobností jsou nepřevoditelná, zanikají smrtí autora a autor se jich nemůže vzdát. Tyto práva nemají nic společného s majetkovými právy a proto z nich autorovi neplynou žádné příjmy. Mezi osobnostní práva patří „právo autora rozhodnout o zveřejnění díla. Právo autora osobovat si autorství, včetně práva rozhodnout, zda a jakým způsobem má být jeho autorství uvedeno při zveřejnění díla. Právo autora na nedotknutelnost díla.“³⁹

MAJETKOVÁ PRÁVA

Majetkových práv se autor vzdát nemůže, protože „tato práva jsou nepřevoditelná a nelze je postihnout výkonem rozhodnutí; to neplatí pro pohledávky z takových majetkových práv vzniklé. Doba trvání majetkových práv se počítá vždy od prvního dne roku následujícího po roce, v němž došlo k události rozhodné pro její počítání.“⁴⁰ Majetková práva dělíme na práva dílo užít a jiná majetková práva. Právo dílo užít v sobě zahrnuje kromě práva užití díla také udělení tohoto práva jiné osobě smlouvu o oprávnění k výkonu tohoto práva, tzn. že autor poskytne jiné osobě licenci k užití díla, jeho práva na užití díla se nijak nemění. V autorském zákonu jsou uvedeny tyto různé možnosti užití díla – právo na rozmnožení díla, právo na půjčování nebo vystavování originálu či rozmnoženiny díla aj. Jiná majetková práva znamenají právo autora „na odměnu při opětném prodeji originálu díla uměleckého a právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu“⁴¹.

Pokud není stanoveno jinak, majetková práva trvají po dobu autorova života a dále 70 let po jeho smrti. U anonymních a pseudoanonymních děl se majetková práva počítají 70 let od oprávněného zveřejnění díla. Pokud je ovšem známo pravé jméno anonymního či pseudoanonymního autora nebo pokud se autor veřejně k dílu přihlásí, majetková práva se

³⁹ KOUKAL, Pavel. *Autorská práva a práva související v daňových souvislostech*. Olomouc : ANAG, 2011, s. 23. ISBN 978-80-7263-687-7.

⁴⁰ *Autorské právo; Průmyslová práva : podle stavu k 10. 10. 2011*. Ostrava : Sagit, 2011, s. 28. ISBN 978-80-7208-879-9.

⁴¹ KOUKAL, Pavel. *Autorská práva a práva související v daňových souvislostech*. Olomouc : ANAG, 2011, s. 25. ISBN 978-80-7263-687-7.

počítají tak, jako u autorů, které známe.

U díla více autorů (spoluautorů) se doba majetkových práv počítá 70 let od smrti autora, který přežil ostatní.

Majetková práva u děl audiovizuálních se počítají od smrti „poslední osoby z následujících, která přežije. Následujícími jsou režisér, autor scénáře, autor dialogů, skladatel hudby.“⁴²

Majetková práva výkonných umělců trvají 50 let od vytvoření výkonu. Pokud byl v této době vydán záznam výkonu, počítají se majetková práva až od této doby.

Majetková práva výrobce zvukového záznamu trvají 50 let od zveřejnění záznamu.

AUTOR

Pod pojmem autor rozumíme pouze fyzickou osobu, která dílo vytvořila. Autorem nikdy nemůže být osoba právnická, jelikož ta není nadána schopností duševní tvůrčí činnosti. Naopak, autorem se může stát i dítě nebo osoba, která není právně způsobilá, jelikož ke vzniku díla není zapotřebí právní způsobilosti nebo mentální způsobilosti. Autorem se tak tedy může stát i postižené dítě či dospělý člověk, např. jehož obrazy jsou považovány za autorská díla. Autorský zákon nerozlišuje jednotlivé druhy autorů, jakými jsou např. spisovatelé, výtvarníci, skladatelé aj. Všichni mají stejná práva a všem se poskytuje stejná právní ochrana. Pokud se jedná o souborné dílo, je autorem fyzická osoba, jež jej tvůrčím způsobem vybrala nebo uspořádala. Autor je vždy originálním původcem a majitelem „osobnostních a majetkových autorských práv“⁴³ díla a také jím zůstává po celý svůj život. Autorské právo vzniká v okamžiku, kdy je dílo „vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě“⁴⁴, tzn. že výsledkem je např. kniha, socha, obraz apod. Pokud je vyjádřené dílo zničeno, autorská práva nezanikají. Autor sám má právo rozhodnout o zveřejnění svého díla a rozhodovat o tom, jak a „jakým způsobem má být jeho autorství uvedeno při zveřejnění a dalším užití jeho díla.“⁴⁵

⁴² JURMANOVÁ VOLEMANOVÁ, Věra. *Digitální knihovny z pohledu autorského práva*. Brno : Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2005, s. 12. ISBN 80-210-3646-X.

⁴³ TELEČEK, Ivo, Pavel TŮMA. *Autorský zákon : komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s. 92. ISBN 978-80-7179-608-4.

⁴⁴ *Autorské právo; Průmyslová práva : podle stavu k 10. 10. 2011*. Ostrava : Sagit, 2011, s. 11. ISBN 978-80-7208-879-9.

⁴⁵ Tamtéž.

Pravé jméno autora je „obvyklým způsobem uvedeno na díle nebo je u díla uvedeno v rejstříku předmětů ochrany vedeném příslušným kolektivním správcem, není-li prokázán opak.“⁴⁶ Ne vždy ale autor publikuje pod svým pravým jménem, tehdy hovoříme o díle anonymním nebo tzv. pseudoanonymním. Pravé jméno není dovoleno prozradit bez autorova souhlasu.

Dílo může také vzniknout za přispění více autorů, v tom případě hovoříme o tzv. spoluautorství, kdy majetková práva náleží všem stejně a nerozdílně. Spoluautorem musí být osoba, která se na díle podílela tvůrčí činností, nemůže jí tedy být ten, kdo např. poskytl pouze materiální či technické zázemí. Při nakládání s dílem autoři rozhodují společně a nerozdílně. Při rozdělování podílů z výnosu se ale částka rozdělí úměrnosti velikosti příspěvku, pokud ale nelze tyto příspěvky rozeznat, náleží všem stejná část podílu.

DÍLO A JEHO VZNIK

„Předmětem práva autorského je dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam (dále jen „dílo“). Dílem je zejména dílo slovesné vyjádřené řečí nebo písmem, dílo hudební, dílo dramatické a dílo hudebně dramatické, dílo choreografické a dílo pantomimické, dílo fotografické a dílo vyjádřené postupem podobným fotografii, dílo audiovizuální, jako je dílo kinematografické, dílo výtvarné, jako je dílo malířské, grafické a sochařské, dílo architektonické včetně díla urbanistického, dílo užitého umění a dílo kartografické. Za dílo se považuje též počítačový program, je-li původní v tom smyslu, že je autorovým vlastním duševním výtvozem.,“⁴⁷ Autorský zákon, ale ani žádný jiný zákon či právní předpis nestanovuje legální definici počítačového programu. Zákon pouze rozlišuje tyto druhy počítačových programů:

a) počítačový program, který je brán jako dílo (tzn. program, jež je jedinečným čili neopakovatelným „výsledkem autorovy tvůrčí činnosti“,“⁴⁸

⁴⁶ *Autorské právo; Průmyslová práva : podle stavu k 10. 10. 2011.* Ostrava : Sagit, 2011, s. 14. ISBN 978-80-7208-879-9.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ CHALOUPKOVÁ, Helena, HOLÝ, Petr. *Zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) a předpisy související : komentář.* Praha : C. H. Beck, 2007, s. 5. ISBN 978-80-7179-586-5.

b) počítačový program, jež za dílo považován není, přesto ale splňuje požadavek původnosti jako původního duševního výtvoru.

Autorský zákon rozlišuje dílo jedinečné a dílo původní. Dílo jedinečné je výsledkem tvůrčí činnosti autora a proto nemohou vzniknout dvě totožná jedinečná díla. Oproti tomu dílo původní je výsledkem duševní činnosti autora a je možné, aby vznikla dvě totožná díla. Původním dílem se může stát např. počítačový program, fotografie nebo databáze. Pro původní dílo je charakteristické to, že vzniklo z již známých děl a postupů, ale novým vybráním a uspořádáním. Autorská práva lze vztahovat nejen k dílům dokončeným, ale i k jeho názvu, jmen postav a jednotlivých vývojových fází, musí ale splňovat podmínky podle odstavce 1 nebo odstavce 2 §2, „jde-li o předměty práva autorského v něm uvedené.“⁴⁹ Autorskými díly tedy nejsou námět díla sám o sobě, denní tisk, myšlenka, postup, metoda, matematický vzorec, vědecká teorie, právní předpis, opatření obecné povahy, veřejná listina, obecní kroniky. Podle autorského zákona mohou autorských práv nabývat i díla pornografická, rasistická či propagující různé nesnášenlivé ideologie.

Zvláštní autorská díla

Mezi zvláštní autorská díla řadíme:

1. *Dílo zaměstnanecké* – dílo, „které vzniklo ke splnění povinností vyplývajících z pracovněprávního vztahu.“⁵⁰ Majetková práva k dílu náleží zaměstnavateli, ten tedy rozhoduje o nakládání s dílem. Pokud by zaměstnavatel zemřel nebo skončil, majetková práva přejdou na autora.
2. *Kolektivní dílo* – dílo, na jehož vytvoření spolupracuje více autorů. Podmínkou takového díla je, že jeho části nejsou schopny samostatného užití. Jedná se např. o různé grafické návrhy.
3. *Školní dílo* – dílo, které žák nebo student vytváří ke splnění určitého studijního úkolu. Majetková práva náleží autorovi.
4. *Dílo audiovizuální* – „vzniká uspořádáním děl audiovizuálně užitých (kamera,

⁴⁹ TELEČEK, Ivo, Pavel TŮMA. *Autorský zákon: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s. 7. ISBN 978-80-7179-608-4.

⁵⁰ KOUKAL, Pavel. *Autorská práva a práva související v daňových souvislostech*. Olomouc : ANAG, 2011, s. 34. ISBN 978-80-7263-687-7.

hudba, střih, scénář apod.).⁵¹ Za autora je považován režisér, práva autorů jednotlivých děl tímto dotčena nejsou.

5. *Počítačový program* – počítačový program je vždy považován za dílo literární, a nezáleží na formě jeho vyjádření (zda je formě strojového nebo zdrojového kódu).

VOLNÉ DÍLO

Volným dílem rozumíme dílo, u kterého již uplynula doba trvání majetkových práv, proto se již může užívat bez svolení autora a nemusí se za ně platit autorská odměna. Uživatel volného díla je ale povinen „užít volné dílo pouze způsobem nesnižujícím jeho hodnotu, tj. hodnotu literární, jinou uměleckou nebo vědeckou.“⁵² Uživatel také musí uvést jméno autora, pokud se tedy nejedná o dílo anonymní.

VOLNÉ UŽITÍ DÍLA

V §30 autorský zákon uvádí příklady, kdy do autorského práva není zasahováno. Děje se tak v případě, kdy si fyzická osoba zhotoví záznam, rozmnoženinu nebo napodobeninu díla pouze pro své osobní potřeby a z takového užití fyzické osobě neplyne žádný prospěch. Toto se za užití díla nepovažuje a není proto třeba autorova svolení. Pro osobní potřebu lze kopírovat všechna díla s výjimkou následujících: „počítačové programy, elektronické databáze, zhotovení rozmnoženiny architektonického díla či napodobeniny díla stavbou, pořízení nahrávky audiovizuálního díla v kině, kopírování hudební partitury díla.“⁵³ Do práva autorského také nezasahuje citující člověk, který „užije v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů ve svém díle.“⁵⁴ Oproti volnému užití pro osobní potřebu existují tzv. bezúplatné zákonné licence, kdy je užití přímo povoleno autorským zákonem a za užití není třeba platit odměnu. Je však třeba rozlišovat volné užití díla a volné dílo. Mezi bezúplatné licence patří citace, knihovní licence, licence pro zdravotně postižené, licence pro dočasné rozmnoženiny, licence pro fotografickou podobiznu, úřední a zpravodajská licence, užití díla umístěného na veřejném

⁵¹ KOUKAL, Pavel. *Autorská práva a práva související v daňových souvislostech*. Olomouc : ANAG, 2011, s. 38. ISBN 978-80-7263-687-7.

⁵² TELEČEK, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s. 334. ISBN 978-80-7179-608-4.

⁵³ KOUKAL, Pavel. *Autorská práva a práva související v daňových souvislostech*. Olomouc : ANAG, 2011, s. 27. ISBN 978-80-7263-687-7.

⁵⁴ TELEČEK, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s. 358. ISBN 978-80-7179-608-4.

prostranství, propagace výstavy uměleckých děl a jejich prodeje, licence pro sociální zařízení, užití díla v rámci občanských či náboženských obřadů nebo v rámci úředních akcí pořádaných orgány veřejné správy, v rámci školních představení a užití díla školního.

STUDIJNÍ A VĚDECKÁ KNIHOVNA PLZEŇSKÉHO KRAJE

Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje je knihovnou krajskou a je zřizována Plzeňským krajem. Byla založena 1. 1. 1950 jako Státní vědecká knihovna. „Do užívání dostala komplex budov kláštera dominikánek, jednu z dominantních a historicky významných staveb města. Základem knihovních sbírek SVK PK se stala tehdejší Knihovna Městského historického muzea založená spolu s Městským historickým muzeem v roce 1878. Počátkem 50. let se stala správcem a krátce nato příjemcem konfiskovaných knihovních fondů klášterních knihoven, které byly vyříděny a vřazeny mezi běžné knihy. Knihovna tak získala významné historické fondy, z nichž nejcennější knihy byly později opět postaveny zvlášť do původních celků a je jim věnována mimořádná pozornost. Jako celek je ve správě SVK PK zachována knihovna Františkánského kláštera v Plzni, obsahující 187 prvotisků a na 3 500 vzácných starých tisků. Práva úplného povinného výtisku byla zbavena přijetím zákona o neperiodických publikacích v roce 1996 a zachován jí zůstal pouze nárok na regionální povinný výtisk a povinný výtisk periodik. V roce 1995 je otevřena Rakouská knihovna, v roce 1998 Německá knihovna Goethe institutu. Počátkem roku 2002 přechází do správy SVK PK Anglická knihovna podporovaná Britskou radou.

Se vznikem nových krajů v r. 2001 je knihovna delimitována pod Plzeňský kraj a název je změněn na Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje.

Budova, v níž knihovna sídlí, nese na svém štítu od roku 1805 nápis: „Philosophiae et humanitatis studio nec non posteritati suae erexit senatus populusque Pilsnensis“ (Pro filozofická a humanitní studia nejen svých potomků, postavili senát a občané Plzně.) To je dedikace, k níž se Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje hlásí a jejímž prostřednictvím chce naplňovat studia nejen filozofická a humanitní.⁵⁵

Definice krajské knihovny dle knihovního zákona §11:

Krajská knihovna

⁵⁵ Historie knihovny. In: *Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje* [online]. Plzeň : Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, © 2005-2008 [cit. 2011-11-30]. Dostupný z www.svkpl.cz.

- (1) Krajská knihovna je knihovnou s univerzálním knihovním fondem, případně doplněným specializovanými fondy. Krajská knihovna trvale uchovává konzervační fond a historický fond.
- (2) Krajská knihovna je součástí systému knihoven vykonávající koordinační, odborné, informační, vzdělávací, analytické, výzkumné, metodické a poradenské činnosti, v jejichž rámci též:
 - (a) spolupracuje s Národní knihovnou při zpracování národní bibliografie a při zpracování souborného katalogu,
 - (b) zpracovává a zpřístupňuje regionální informační databáze a zabezpečuje koordinaci krajského bibliografického systému,
 - (c) je krajským centrem meziknihovních služeb,
 - (d) spolupracuje s knihovnami v kraji při zavádění nových technologií v oblasti zajištění veřejných knihovnických a informačních služeb.
- (3) Plnění regionálních funkcí zajišťuje kraj z peněžních prostředků svého rozpočtu.
- (4) Krajská knihovna plní a koordinuje plnění regionálních funkcí vybraných základních knihoven v kraji. Smlouva o přenesení regionálních funkcí na vybrané základní knihovny musí mít písemnou formu.
- (5) Plní-li krajská knihovna v místě svého sídla i funkci základní knihovny, podílí se na zajištění této funkce obec.

SLUŽBY POSKYTOVANÉ SVK PK

Služby poskytované SVK PK se dělí na:

- 1) výpůjční služby:
 - a) absenční výpůjčky knih, hudebnin a dokumentů na CD-ROM, DVD, kompaktních discích nebo zvukových kazetách mimo knihovnu
 - b) prezenční výpůjčky periodických dokumentů a českých technických norem ve studovnách a čítárně, prezenční výpůjčky patentových spisů ve speciální

studovně

- c) výpůjčky v rámci vnitrostátní MVS jiným knihovnám i z jiných knihoven - tato služba je určena jak pro čtenáře SVK PK, tak i pro jiné veřejné knihovny či jakékoli instituce mající přidělenou lokační značku, tzv. siglu. Služba patří a je vyřizována ve výpůjčním protokolu. Poskytování MS se řídí Vyhláškou o MS v ČR, interní směrnici č. 6/2003 a platným ceníkem služeb.
- d) výpůjčky v rámci mezinárodní MMVS z jiných knihoven
- e) absenční i prezenční výpůjčky na pracovišti v Rakouské knihovně, Německé a Anglické knihovně
- f) výpůjčky v Knihovně pro nevidomé
- g) cirkulační výpůjční služby časopisů
- h) výpůjčky zvláště cenných dokumentů z vlastních knihovních fondů

2) informační služby

- a) poradenská služba (orientační a knihovnické informace)
- b) bibliografické a faktografické informace ústní
- c) referenční služby
- d) bibliografické soupisy
- e) rešerše
- f) využití terminálů veřejného elektronického katalogu pro vlastní knihovní fondy
- g) studium multimediálníchází dat
- h) studium mikrofilmů a mikrofiší
- i) informační zdroje z CD ROMů a vzdálených databází

3) ostatní speciální služby

- a) poradenské služby pro knihovny Plzeňského kraje
- b) pořizování tiskových rozmnoženin vyžádaných náhradou za výpůjčku
- c) služby v rámci kooperačního systému Virtuální polytechnické knihovny

- d) katalogizace knihovních fondů.⁵⁶

UŽIVATELÉ SVK PK

Čtenářem knihovny se může stát každý občan ČR a cizí státní příslušník starší 15 let s platným dokladem totožnosti (cizí státní příslušníci navíc s povolením k pobytu) nebo právnické osoby po předložení dokladů, které prokazují jejich existenci, a zaplacení registračních poplatků. Čtenáři se dělí do 4 skupin:

- 1) uživatelé prezenčních a absenčních služeb,
- 2) uživatelé prezenčních služeb,
- 3) kolektivní uživatelé,
- 4) knihovny v systému meziknihovních služeb.

Po registraci a zaplacení poplatků obdrží čtenář čtenářský průkaz, který jej opravňuje opakovaně využívat služeb všech veřejně přístupných pracovišť (vyjma Knihovny pro nevidomé). Podmínkou využívání služeb SVK PK je předložení platného čtenářského průkazu na každém pracovišti obsluze.

Uživatelé SVK PK jsou dále povinni:

- 1) dodržovat Knihovní řád SVK PK,
- 2) prokázat se na požádání pracovníkům knihovny, kteří jsou viditelně označeni jmenovkou, čtenářským průkazem nebo jiným dokladem totožnosti,
- 3) zachovávat klid, pořádek a čistotu ve všech prostorech knihovny,
- 4) zacházet šetrně s majetkem knihovny,
- 5) odložit si svrchní oděv a zavazadla v šatně nebo samoobslužných uzamykatelných skříněk,
- 6) nevnášet do knihovny nebezpečné, výbušné, omamné a psychotropní látky, zbraně a nevodit do knihovny živá zvířata s výjimkou asistenčních psů.⁵⁷

⁵⁶ *Knihovní řád : směrnice ředitelky SVK PK S – 1/2011, č. j. SVKPlzeň/157/11. Plzeň : Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, 2011, čl. 3, s. 6-7.*

⁵⁷ Tamtéž, s. 8-10.

SVK PK A DODRŽOVÁNÍ AUTORSKÉHO PRÁVA

SVK PK při poskytování svých služeb uživatelům dbá na to, aby nedošlo k porušení autorského práva. Postupuje v souladu se smlouvou mezi Národní knihovnou ČR a kolektivními správci autorských práv (OSA, DILIA, INTERGRAM) z 2. ledna 2004. SVK PK oznámilo Národní knihovně ČR, že půjčuje zvukové dokumenty, neposkytuje při prezenčních výpůjčkách zvukových dokumentů čtenářům žádné technické zařízení k rozmnožování chráněných děl v prostorách knihovny ani mimo ně, zvukové dokumenty půjčuje absenčně až po uplynutí 9 měsíců od jejich nákupu, respektive vydání.⁵⁸

Jako poskytovatel rozmnožovacích služeb za úplatu podává pravidelná roční hlášení o počtu černobílých a barevných tiskových rozmnoženin zhotovených za úplatu kolektivnímu správci oprávněnému k výběru odměny pro všechny nositele práv, sdružení DILIA, k 31. 1. následujícího roku za uplynulý kalendářní rok. SVK PK respektuje zákaz zhotovování tiskových rozmnoženin notového záznamu díla hudebního nebo hudebně dramatického (opera, muzikál apod.).

Na základě smlouvy mezi Národní knihovnou ČR a sdružením DILIA při pořádání veřejných čtení pro veřejnost, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, podává SVK PK elektronické hlášení o veřejném čtení nejpozději do 10 dnů od jeho uskutečnění.⁵⁹

SVK PK dodržuje licenční a technické podmínky přístupu k českým technickým normám (dále jen ČSN), zejména aby ČSN nebo jejich části nebyly rozmnožovány a rozšiřovány, pokud by to bylo v rozporu s ustanovením § 5, odst. 8 zákona č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.⁶⁰

Protože dosud česká legislativa neupravuje podmínky pro půjčování elektronických knih, na něž se vztahují autorská práva, v knihovnách, SVK PK zatím nepřístupila

⁵⁸ Informace pro knihovny. In: *Národní knihovna České republiky* [online]. Praha : Národní knihovna České republiky, 2004- [online]. Dostupné z: http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/ZvukPujcPodm.htm.

⁵⁹ Rozmnožovací služby. In: *Dilia* [online]. Praha : Dilia, 2005- [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://dilia.cz/28-rozmnozovaci-sluzby>. Veřejná čtení. In: *Dilia* [online]. Praha : Dilia, 2005- [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://dilia.cz/index.php/component/k2/item/8421-verejna-cteni-informace-pro-knihovny>.

⁶⁰ Licenční podmínky ČSN online. In: *Úřad průmyslového vlastnictví* [online]. Praha : Úřad průmyslového vlastnictví, 2008 [cit. 2012-06-28]. Dostupné z: http://www.unmz.cz/files/smlouvy/Licenci_podminky_CSN-online.pdf

k půjčování čteček elektronických knih. Domníváme se, že posláním knihovny je v první řadě nabízet informační obsah, nikoli pouze technologii, jež ho zpřístupňuje.

V rámci meziknihovní služby nabízí SVK PK službu elektronického dodávání dokumentů v rámci Virtuální polytechnické knihovny (dále jen VPK). Čtenáři SVK PK si mohou objednat elektronickou kopii dokumentu, který nemá SVK PK ve fondu, ze Souborného katalogu VPK. Kopie (dodávané elektronickou cestou) jsou na uživatelském kontě konkrétního čtenáře zpřístupněny po dobu jednoho týdne ode dne vystavení. Elektronická mezitímní rozmnoženina na zabezpečeném serveru knihovny je po doručení koncovému uživateli nenávratně zničena. Knihovna ji nesmí používat k jinému účelu než k doručení danému jednotlivému koncovému uživateli, a to výhradně pro účely výzkumu a soukromého studia uživatele.⁶¹

SVK PK respektuje licenční smluvní vztahy u dokumentů, poskytovaných do fondu knihovny zahraničními partnery (British Council, Goethe-Institut, Rakouské kulturní fórum). Na základě pokynů od těchto partnerů vyřazuje ze svého fondu dokumenty, u nichž vypršela licence na jejich zpřístupnění a vrací je zpět původnímu poskytovateli.

⁶¹ Knihovní řád Virtuální polytechnické knihovny. In: *Národní technická knihovna* [online]. Praha : Národní technická knihovna, © 2006-2012 [cit. 2012-02-18]. Dostupné z: <http://www.techlib.cz/cs/935-knihovni-rad/>.

JINÉ PROBLÉMY AUTORSKÉHO PRÁVA V PRAXI

PROBLÉMY GOOGLE BOOKS V USA A FRANCII

Již krátce po svém zahájení projektu Google Books byla společnost Google žalována Sdružením amerických spisovatelů a Sdružením amerických nakladatelů za opomíjení autorských práv. Sdružení Googlu vytýkalo, že zdigitalizovala nejen volná díla, ale i díla, u nichž ještě stále trvala majetková práva, a to bez předchozího souhlasu držitelů těchto práv. Autoři se báli toho, že cílem Googlu není vytvoření velké elektronické knihovny, ale vytvoření velkého knižního obchodu, v němž bude mít Google monopol. Po dlouhých jednáních byla v roce 2008 uzavřena smířčí dohoda, podle které Google „poskytne držitelům práv finanční kompenzaci za již zdigitalizovaná díla, k jejichž digitalizaci a indexaci držitelé práv nemohli dát předem souhlas. Zdrojem kompenzací budou příjmy společnosti Google vytvořené v USA díky online zpřístupnění děl chybějících na knižním trhu, a to prostřednictvím elektronických knih, smartphonů a počítačů, a také prostřednictvím tisku na vyžádání. Dále Google vytvoří fond, do něhož vloží jako základ 125 milionů dolarů; z tohoto fondu se budou platit honoráře autorům, kteří budou akceptovat (ex post) digitalizaci svých knih.“⁶² Ačkoliv do dnešní doby nebyla tato dohoda soudem USA schválena, především kvůli velké kritice ze strany Francie, společnost Google uzavřela dohody již s více než 25 000 nakladateli a s více než čtyřiceti knihovnami včetně těch evropských. Z českých knihoven to jsou Národní knihovna České republiky a Moravská zemská knihovna, jež se přidali minulý rok. Sluší se ovšem poznamenat, že ve všech případech se jedná o poskytnutí a digitalizaci děl volných, u nichž už neplatí žádná autorská práva.

Autorské právo můžeme lehce porušit, aniž bychom o tom měli tušení. Stává se tak v případech, kdy si např. kopírujeme nějaké materiály. Pokud si zhotovíme kopii pouze pro sebe, je to v pořádku, avšak pokud zhotovím více kopií, které pak rozdám mezi spolužáky, již se jedná o porušení autorského práva, neboť nejde v tomto případě o tzv. volné užití.

⁶² MACHOVÁ, Anna. Google books – Google Livres : klikaté cesty digitalizace. *Knihovna*. 2011, roč. 22, č. 2, s. 094-100, zde s. 095. ISSN 1801-3252.

V dnešní moderní, počítačové době dochází často a hlavně snadno k porušení autorského práva.

KLADY A ZÁPORY AUTORSKÉHO PRÁVA

Největší přínos autorského zákona a další legislativy v oblasti ochrany autorských práv spatřujeme ve vymezení jasných pravidel při nakládání s vlastnictvím autorů a tvůrců děl. Zároveň autorské právo zaručuje původcům těchto děl jistotu, že za svoji práci obdrží náležitou odměnu vždy, když jejich výtvor bude využit k veřejné produkci či jiné činnosti, generující materiální zisk. Vymezení pole působnosti a definice nejdůležitějších pojmů usnadňují všem aktérům, zúčastněným na nakládání s autorskými a souvisejícími právy, orientaci v dané problematice.

Dalším nesporným pozitivem, zejména pro knihovny, je existence statutu kolektivního správce. Pokud tedy přijmeme tezi, že za vše je třeba platit. Knihovnám se lépe jedná s několika autorskými svazy, sdruženími a agenturami (OSA, DILIA aj.), než aby musely vypořádávat své závazky vůči každému autorovi samostatně. V konečném důsledku na tom knihovna ušetří.

Knihovní licence je zároveň přínosem i korektivem pro knihovnické služby . Stát vypořádává poplatky za zpřístupňování dokumentů v knihovnách autorským svazům prostřednictvím 25 milionové dotace rozpočtu Národní knihovny ČR. Přínosem je skutečnost, že tuto zátěž nenesou jednotlivé knihovny. Na druhou stranu by MK ČR mohlo z těchto peněz podporovat knihovny v jiných, neméně důležitých oblastech jejich působnosti, pokud by autorská práva nebyla zpoplatněna.

Za největší negativum současného stavu autorského práva považujeme neexistenci jednotného autorského zákona s univerzální celosvětovou platností. Alespoň o dílčí sjednocení autorské práva v členských zemích se snaží Evropská unie: „Harmonizovaný právní rámec autorského práva a práv s ním souvisejících podporuje vzrůstající právní jistotou a stanovením vysoké úrovně ochrany duševního vlastnictví významné investice do tvůrčí činnosti a do inovací, včetně sítě infrastruktury, a vede zpětně k růstu a ke zvýšení konkurenceschopnosti...“⁶³

⁶³ Směrnice 2001/29/ES Evropského parlamentu a rady z 22. května 2001 o harmonizaci některých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti. *Národní knihovna*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2001, roč. 12, č. 4, s. 273-282. ISSN 0862-7487. Dostupné také z: http://knihovnam.nkp.cz/docs/Dir01_29_ECcz.pdf.

Další záporny autorského zákona se přímo dotýkají knihoven a širše jejich služeb. Na základě smlouvy Národní knihovny ČR s kolektivními správci autorských práv jsou knihovny povinny dodržovat odkladnou lhůtu pro absenční půjčování, tj. mohou půjčovat absenčně zvukové dokumenty až po uplynutí 9 měsíců od jeho nákupu, respektive vydání.⁶⁴

Dosud není právně ošetřena možnost půjčování elektronických knih v knihovnách. Zatímco o zahraniční tituly není nouze a distributoři se předhánějí v předkládání zajímavých nabídek na nové multioborové kolekce, českou produkci knihovny svým uživatelům nabídnout, aspoň prozatím, nemohou. K dispozici je jen omezený soubor volných děl české beletrie. SVK PK proto zatím dosud nepřístupila k půjčování čteček eBooks, neboť nehodlá nabízet jen technologii bez obsahu. Rovněž digitalizované dokumenty obsažené v digitálních knihovnách (např. Kramerius), u nichž ještě autorská práva nevypršela, mohou být zpřístupňovány pouze v prostoru knihovny.

Omezením je jistě i zákaz pořizování rozmnoženin některých druhů dokumentů, např. normy a notové záznamy hudebnin. Normy jsou naštěstí k dispozici prostřednictvím databáze Úřadu pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví ČSN online. Ovšem přístup je zpoplatněn a uživatelé knihovny nemohou v tomto případě využívat vzdálený přístup. Ze zmíněných důvodů jsou papírové normy zpřístupňovány pouze k prezenčnímu studiu. SVK PK má poměrně rozsáhlý fond hudebnin, který se snaží čtenářům zpřístupňovat bez omezení. Čtenáři jsou před absenční výpůjčkou informováni o výše uvedeném omezení, s nímž jsou obeznámeni i pracovníci pracovišť, kde je možné pořizovat tiskové rozmnoženiny.

⁶⁴ Informace pro knihovny. In: *Národní knihovna České republiky* [online]. Praha : Národní knihovna České republiky, 2004- [online]. Dostupné z: http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/ZvukPujcPodm.htm.

ZÁVĚR

Záměrem práce bylo stručně vysvětlit a definovat základní pojmy. Autorka se zaměřila především na důkladnou analýzu pojmů „knihovna“ a „knihovnické služby“, v obecné rovině i na konkrétním příkladu SVK PK. Původní plán zmapovat sumu publikovaných informací k problematice českého autorského práva se ukázal jako nerealizovatelný, neboť se s názory na autorské právo ve vztahu ke knihovnám a knihovnickým službám lze setkat takřka všude: vedle právnických výkladů Autorského zákona též v odborném tisku, populárních časopisech i denících, ve sbornících z konferencí, na webových stránkách odborných knihovnických sdružení, předních českých knihoven, oborových vysokých škol, autorských svazů i v internetových diskuzích. Autorka se tedy pokusila o reprezentativní výběr těchto informací z českých a částečně i zahraničních informačních zdrojů.

Práce se také stručně zabývá historií a genezí autorského práva v českých zemích, představuje různé licenční smlouvy a úmluvy. Vedle autorského práva pojednává rovněž o právech souvisejících a vysvětluje rozdíly mezi právy autorskými a majetkovými.

Představila SVK PK jako moderní organizaci, která reflektuje a dodržuje autorský zákon a s ním spojené právní předpisy a normy při poskytování absenčních a prezenčních služeb svým čtenářům a v rámci MVS čtenářům jiných knihoven i knihovnám samotným. Popsala omezení, která provází zpřístupňování některých druhů dokumentů, např. zvukové dokumenty, normy aj.

V bakalářské práci jsou též nastíněny současné trendy snažící se díla chráněná autorskými právy zpřístupnit co největšímu počtu uživatelů Internetu prostřednictvím licencí Creative Commons a představen projekt Open Acces, jehož cílem je dosáhnout bezplatného přístupu k odborným informacím, zejména plným textům vědeckých časopisů. S masivním rozvojem eBooks lze očekávat právní úpravu, která bude řešit jejich půjčování v knihovnách. Zatím lze poskytovat pouze zahraniční tituly, kde jsou autorská práva ošetřena licenčními smlouvami.

Významnou kapitolou práce jsou Digitální knihovny, které zpřístupňují digitalizované plné texty převážně historických, ohrožených a unikátních dokumentů (např. Kramerius). Digitalizace je ovšem využívána i v elektronickém dodávání

dokumentů, v ČR je tato služba zajišťována Virtuální polytechnickou knihovnou, v níž kooperuje cca 40 knihoven. S rozvojem technologií digitalizace a budováním důvěryhodných repozitářů, jež budou umožňovat uchování dat v nezměněné podobě i příštím generacím lze očekávat prudký rozvoj digitalizace. Na to pochopitelně musí reagovat legislativa, které bude upravovat zpřístupnění digitalizovaných dokumentů.

Na příkladu SVK PK autorka ukázala, jakými způsoby je naplňován autorský zákon v knihovnických službách. Vylíčila nebezpečí a rizika, popsala omezení, s nimiž musí knihovny při realizaci služeb počítat. Přestože jsou knihovny povinny dodržovat literu zákona, snaží se s autorskými svazy a kolektivními správci autorských práv vyjednat co nejvýhodnější podmínky pro zpřístupnění dokumentů svým uživatelům. Knihovnická licenci a jiné další licence jim tuto snahu usnadňují, nikoli však zadarmo. Naštěstí vzal platbu licenčních poplatků (alespoň některých) na svá bedra stát a každoročně vyčleňuje potřebnou částku do rozpočtu Národní knihovny ČR k úhradě smluvních plateb.

V závěru práce jsou shrnuty nejdůležitější pozitiva a negativa českého autorského práva. Určitě je přínosem, že existují jasná pravidla hry, která stanoví, co je a není porušení autorských práv, a norma, která zajišťuje autorům a tvůrcům právní ochranu a přiznává odměnu při užití jejich děl. Zápolem je jistě skutečnost, že není jeden univerzální zákon, jež by měl celosvětovou platnost. Pro české prostředí je z pohledu knihoven největším handicapem dosavadní neexistence licence, která by knihovnám umožňovala půjčovat tuzemské elektronické knihy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

MONOGRAFIE

CEJPEK, Jiří et al. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. dopl. vyd. Praha : Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0323-3.

CHALOUPKOVÁ, Helena, HOLÝ, Petr. *Zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) a předpisy související : komentář*. Praha : C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-586-5.

JURMANOVÁ VOLEMANOVÁ, Věra. *Digitální knihovny z pohledu autorského práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3646-X.

KOUKAL, Pavel. *Autorská práva a práva související v daňových souvislostech*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2011. ISBN 978-807-2636-877.

TELEC, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-608-4.

VLASÁK, Rudolf. *Světový informační průmysl*. 1.vyd. Praha : Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-840-9.

LEGISLATIVA

Autorské právo; Průmyslová práva : podle stavu k 10. 10. 2011. Ostrava : Sagit, 2011. ISBN 978-80-7208-879-9.

ČESKO. Zákon č. 257 ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2001, částka 98, s. 5683-5688. ISSN 1211-1244. Dostupný také v digitální formě z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2001/sb098-01.pdf>.

ČESKO. Zákon č. 121 ze dne 7. dubna 2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2000 částka 36, s. 1658-1685. ISSN 1211-1244. Dostupný také v digitální formě z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2000/sb036-00.pdf>.

ČLÁNKY V ČASOPISECH A SBORNÍCÍCH

BOHÁČEK, Martin. Autorské právo a knihovny. *Národní knihovna*. Praha: Národní knihovna České republiky, 1997, roč. 8, č. 4, s. 157-180. ISSN 0862-7487.

GRUBER, Lukáš. Knihovny a licence Creative Commons. In *Knihovny současnosti 2009 : sborník ze 17. konference, konané ve dnech 23.-25. června 2009 v Seči u Chrudimi*. Brno : Sdružení knihoven ČR, 2009, s. 196-205. ISBN 978-80-86249-54-4. Dostupný také z: <http://www.svkos.cz/data/xinha/sdruk/2009-7-196.pdf>.

MACHOVÁ, Anna. Google books – Google Livres : klikaté cesty digitalizace. *Knihovna*. 2011, roč. 22, č. 2, s. 094-100, ISSN 1801-3252.

Směrnice 2001/29/ES Evropského parlamentu a rady z 22. května 2001 o harmonizaci některých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti. *Národní knihovna*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2001, roč. 12, č. 4, s. 273-282. ISSN 0862-7487. Dostupné také z: http://knihovnam.nkp.cz/docs/Dir01_29_ECcz.pdf.

SRSTKA, Jiří, TICHÝ, A. Zdeněk. Nové technologie můžou podlomit základy autorského práva. *Knihovna plus* [online]. 2006, č. 1 [cit. 2012-05-14]. ISSN 1801-5947. ISSN 1801-5948. Dostupný z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus61/srstka2.htm>.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Creative Commons [online]. Mountain View (Kalifornie): Creative Commons, 2001- [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: <http://creativecommons.org/>.

Dilia [online]. Praha : Dilia, 2005- [cit. 2012-06-23]. Dostupné z: <http://dilia.cz/>.

Gestor : ochranný svaz autorský [online]. Praha : Gestor, © 2008 [cit. 2011-12-03]. Dostupné z: <http://www.gestor.cz/cs/>.

Informationsplatform Open Access [online]. Berlín : Freie Universität Berlin, 2007- [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: <http://open-access.net/>.

Knihovny.cz [online]. Praha : Národní knihovna ČR, © 2008-2012 [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: <http://www.knihovny.cz>.

Ministerstvo kultury České republiky [online]. Praha : Ministerstvo kultury České republiky, © 2007 [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/>.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. Praha : Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2001- [cit. 2012-06-28]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/>.

Národní digitální knihovna [online]. Praha : Národní knihovna ČR, © 2001-2012. Dostupné z: <http://www.ndk.cz/narodni-dk>.

Národní knihovna České republiky [online]. Praha : Národní knihovna České republiky, 2004- [online]. Dostupné z: <http://www.nkp.cz/>.

Národní technická knihovna [online]. Praha : Národní technická knihovna, © 2006-2012 [cit. 2012-02-18]. Dostupné z: <http://www.techlib.cz/cs/>.

OSA : ochranný svaz autorský [online]. Praha : OSA – Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, o. s., c2010 [cit. 2011-04-24]. Dostupný z: <http://www.osa.cz/>.

Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje [online]. Plzeň : Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, © 2005-2008 [cit. 2011-11-30]. Dostupný z www.svkpl.cz.

Technický týdeník [online]. Praha: Technický týdeník, 2001- [cit. 2012-06-28]. Dostupné z: <http://www.techtydenik.cz/index.php>.

Úřad průmyslového vlastnictví [online]. Praha : Úřad průmyslového vlastnictví, 2008 [cit. 2012-06-28]. Dostupné z: <http://upv.cz/cs.html>.

Ústřední knihovna ČVUT [online]. Praha : České vysoké učení technické, © 2010 [cit. 2011-10-23]. Dostupné z: <http://knihovna.cvut.cz/uvod/>.

WebArchiv [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2001- [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: <http://www.webarchiv.cz/>.

OSTATNÍ ZDROJE

Knihovní řád : směrnice ředitelky SVK PK S – 1/2011, č. j. SVKPlzen/157/11. Plzeň : Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, 2011.

RESUME

The introductory part of the thesis deals with the history of libraries from antiquity to the Middle Ages, describes its development in individual countries. History of the Library Act in the Czech Republic comes after this part. The basic term of the Law Library is a library and other related terms, such as library services, which are described in depth and which are applied of copyright at the end of chapter. The history of the Library Act continues the history of copyright law and its development in the world, in Europe and the Czech Republic. Copyright law is bound to many international treaties, agreements and licenses, on which is conceived. It is as WIPO, the Berne Convention, under a Creative Commons license, library license. New technologies are used to prompt dissemination of documents among users. Libraries are increasingly offering access to traditional printed documents, but also to digital and digitized documents. The most famous the digital libraries are Kramerius, Manuscriptorium, WebArchiv, Google Book Search, Virtual Polytechnic Library. Holders of copyrights are represented by collective administrators (for example Dilia, OSA, Gestor etc.), who are responsible for collecting and distributing fees to authors. In the next section is attention undivided to the definition of basic terms of copyright as are an author, work, law of property. Observance of copyright law in practice is demonstrated an example of the Study and Research Library of the Pilsen Region. The conclusion is the pros and cons of copyright.